

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації

ЧЕЛОМБИТЬКО ОЛЕНА АНДРІЇВНА

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКО-
ОСТРОЗЬКИЙ»**

Спеціальність: 242 «Туризм»

Освітньо-професійна програма «Туризм»

Робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня

Науковий керівник:

БЕЗСМЕРТНЮК ТАРАС ПЕТРОВИЧ,

кандидат географічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації
від _____ 2025 року

Завідувач кафедри

_____ Ільїн Леонід Володимирович

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Челомбітько О. А. Стратегія розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Метою кваліфікаційної роботи є визначення стратегічних напрямів розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Визначено теоретико-методичні основи дослідження розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків. З'ясовано сутність поняття рекреаційної діяльності, розглянуто її класифікацію, а також особливості розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків. Подано загальну характеристику національного природного парку «Дермансько-Острозький». Досліджено передумови розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку. Проаналізовано особливості рекреаційно-туристичного використання національного природного парку «Дермансько-Острозький». Окреслено проблемні аспекти та перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку. Розроблено стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький». Акцентовано на необхідності екологізації рекреаційної діяльності на території національного природного парку.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Результати дослідження можуть бути корисними для співробітників сектору еколого-освітньої роботи та рекреації національного природного парку «Дермансько-Острозький» при плануванні діяльності, представників туристичного бізнесу, громадських організацій у сфері туризму, Управління культури і туризму виконавчого комітету Рівненської міської ради, Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації та інших учасників туристичного процесу. Отримані результати можуть бути використані

як науково обґрунтована база для подальшої поглибленої розробки стратегій та заходів з оптимізації рекреаційної діяльності в межах природоохоронних територій.

Ключові слова: національний природний парк, рекреація, туризм, стратегія, рекреаційна діяльність, туристична діяльність, екологічний туризм, національний природний парк «Дермансько-Острозький».

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ	7
1.1. Сутність та класифікація рекреаційної діяльності	7
1.2. Особливості розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків	11
1.3. Методичні основи дослідження	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКО-ОСТРОЗЬКИЙ»	23
2.1. Загальна характеристика національного природного парку «Дермансько-Острозький»	23
2.2. Передумови розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»	26
2.3. Аналіз рекреаційно-туристичного використання національного природного парку «Дермансько-Острозький»	32
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКО-ОСТРОЗЬКИЙ»	38
3.1. Проблемні аспекти та перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»	38
3.2. Стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»	43
3.3. Екологізація рекреаційної діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький»	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Природоохоронні території України мають великий рекреаційний потенціал, що відкриває унікальні можливості для розвитку високоефективної рекреаційної діяльності, яка є важливою частиною життя кожної людини. Відвідування національних природних парків (НПП) в Україні стає все більш популярним. Однак на сьогодні більшість національних природних парків України, на жаль, мають недостатній досвід у організації та наданні рекреаційно-туристичних послуг. Через це в їхній діяльності часто виникають помилки, які заважають повністю реалізувати наявний рекреаційний потенціал. Разом з тим, у деяких випадках можна спостерігати протилежне явище – території окремих національних природних парків страждають через великий, майже неконтрольований, потік туристів та відпочивальників. Усе це вказує на потребу розробки стратегічних напрямів організації ефективної рекреаційної діяльності, яка забезпечувала б фінансову стійкість природоохоронних територій, в тому числі і НПП «Дермансько-Острозький», сприяла покращенню добробуту місцевих мешканців і водночас підтримувала збереження та відновлення біологічного й ландшафтного різноманіття.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є визначення стратегічних напрямів розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький». Для досягнення означеної мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити теоретико-методичні основи дослідження розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків;
- дослідити передумови розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»;
- проаналізувати особливості сучасного стану рекреаційно-туристичного використання національного природного парку;
- окреслити проблеми та перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький» ;

– розробити стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку.

Об’єктом дослідження є рекреаційна діяльність національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Предметом дослідження є сучасний стан, проблеми, перспективи та стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Матеріал дослідження. Джерельною базою дослідження є матеріали національного природного парку «Дермансько-Острозький», Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, праці науковців, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні наукові видання, інформаційні ресурси мережі Інтернет, законодавчі акти та нормативні документи.

Наукова новизна. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути корисними для співробітників сектору еколого-освітньої роботи та рекреації НПП «Дермансько-Острозький» при плануванні діяльності, представників туристичного бізнесу, громадських організацій у сфері туризму, Управління культури і туризму виконавчого комітету Рівненської міської ради, Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації та інших учасників туристичного процесу. Отримані результати можуть бути використані як науково обґрунтована база для подальшої поглибленої розробки стратегій та заходів з оптимізації рекреаційної діяльності в межах природоохоронних територій.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить 70 сторінок. Список використаних джерел нараховує 37 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ

1.1. Сутність та класифікація рекреаційної діяльності

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства, коли фізичні та моральні ресурси людини зменшуються, все більше уваги приділяється оздоровленню та відновленню її сил. Розвиток рекреації, яка є одним з найефективніших способів профілактики захворювань серед населення, набуває значного поширення.

До сьогодні не існує єдиного визначення терміну «рекреація». Рекреація – це процес відновлення фізичних і духовних сил людини, витрачених у процесі життєдіяльності. Рекреація охоплює різноманітні види діяльності у вільний час, що сприяють відновленню енергії та задоволенню різноманітних особистих і соціальних потреб [36]. Рекреація включає комплекс заходів, що передбачають використання вільного часу людей для оздоровлення, культурно-ознайомчої та спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, що знаходяться поза межами їх постійного місця проживання.

У більш глибокому значенні рекреація пов'язана з емоційним досвідом та натхненням, які виникають в результаті рекреаційної діяльності. З іншого боку, рекреація може бути розглянута як система ресурсів або послуг. І, зрештою, можна вважати правильним розглядати рекреацію як будь-яку форму усвідомленого задоволення фізіологічних потреб і соціальних бажань особистості під час відпочинку [36].

Існує три основні форми використання часу, призначеного для рекреації: туризм, лікування (оздоровлення) та відпочинок. Для позначення цього часу та видів діяльності, що відбуваються в його межах, використовують термін «рекреаційно-туристичний», який охоплює всі (або майже всі) явища і процеси, що сприяють відновленню сил людини та задоволенню її фізіологічних і

соціальних потреб. Туризм у сучасному світі є основною формою рекреаційної діяльності, перетворившись на потужну самостійну галузь нематеріального виробництва, що задовольняє рекреаційні потреби [36].

Згідно з думкою П. О. Масляка, туризм є одним із видів рекреації, що включає мандрівки, подорожі та міграцію для відпочинку на короткі чи далекі відстані від місця постійного проживання [20].

Відповідно до Закону України «Про туризм», туризм визначається як тимчасовий виїзд особи з місця проживання з метою оздоровлення, пізнання, професійних, ділових або інших цілей, без виконання оплачуваної роботи в місці перебування [34]. Таким чином, рекреація є значно ширшим і загальнішим поняттям, ніж туризм.

Для розвитку рекреації важливою умовою є наявність рекреаційного потенціалу – комплексу природних, культурно-історичних та соціально-економічних факторів й передумов, які сприяють організації рекреаційної діяльності на конкретній території [37].

Рекреаційні ресурси є ключовим елементом рекреаційного потенціалу. Рекреаційні ресурси – це об'єкти, явища та процеси природного або антропогенного походження, які використовуються або мають потенціал для використання у сфері рекреації та туризму. Основною характеристикою рекреаційних ресурсів є їхня здатність відновлювати та зміцнювати духовні й фізичні сили людини [20]. Інші автори та науковці поділяють подібне розуміння рекреаційних ресурсів, при цьому виокремлюючи їхні специфічні функції та сфери використання.

Науковці по-різному визначають структуру рекреаційних ресурсів, зокрема в залежності від їхнього походження та впливу на здоров'я, відпочинок й світогляд людей. Наприклад, Н. В. Фоменко виділяє три основні типи рекреаційних ресурсів: природні, історико-культурні та соціально-економічні. Кожен з них має свою роль у створенні територіальної та галузевої організації рекреаційних комплексів [37].

Процес використання природних ресурсів та умов для задоволення рекреаційних потреб людини називається рекреаційним використанням природи. Згідно з Петранівським В. Л. та Рутинським М. Й., рекреаційне природокористування – це сукупність заходів, що полягають у використанні природних ресурсів для оздоровлення людини, відновлення її фізичного та психологічного стану, а також для розширення екологічного та культурного світогляду [27].

Рекреаційне природокористування є багатогранною сферою господарства, яка на сучасному етапі розвитку суспільства є однією з основних систем життєзабезпечення, і тому її основою виступають соціальні потреби та вподобання населення. Саме потреби суспільства є стимулом для здійснення рекреаційної діяльності.

Дослідження походження та значення терміну «рекреація», а також похідного поняття «рекреаційна діяльність», свідчить, що він охоплює не лише процес відновлення сил людини і систему відповідних заходів, а й простір, у якому ці дії реалізуються [1]. Наприклад, О. О. Бейдик зазначає, що рекреаційна діяльність – це один із комплексних аспектів життєдіяльності людини, орієнтований на оздоровлення та задоволення духовних потреб у вільний час від роботи. Це комплекс заходів, які включають використання вільного часу для оздоровчої та культурно-пізнавальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, що знаходяться за межами їхнього постійного місця проживання [3].

Згідно «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», рекреаційна діяльність – це діяльність, спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом організації умов для її загальнооздоровчого та пізнавального відпочинку [30].

Види рекреаційної діяльності характеризуються значною різноманітністю. Це обумовлено її складністю, багатоманітністю та комплексним характером. Чимало видів рекреаційних знань поступово поєднуються на конкретній території в межах простору та часу відпочинку однієї особи. Для них властива

певна ритмічність у межах доби, тижня та сезону. Деякі види рекреаційної діяльності чітко поділяються на окремі рекреаційні заняття, що включають діяльність, організовану в конкретному просторі та часі протягом однієї доби (купання, катання на яхті, катері, сонячні ванни, віндсерфінг, відвідування музею, польоти на парaplанах, екскурсії містом тощо) [20].

У наукових джерелах представлено багато різних класифікацій та групувань рекреаційної діяльності. Їх суть полягає у виокремленні окремих форм і видів рекреації за різними напрямками. Класифікація дає змогу на науковій основі вирішувати низку питань розвитку та територіальної організації рекреаційного господарства, а також визначати попит на певні види рекреаційних послуг. Зважаючи на складність і багатогранність рекреаційної діяльності, не розроблено загальноприйнятну класифікацію, засновану на єдиному підході. Класичним є поділ рекреаційної діяльності за такими ознаками: за типом використаних транспортних засобів, за рівнем рухливості, за кількістю учасників, за віковими категоріями, за організаційною структурою, за сезонністю, за територіальним розподілом, за правовим статусом, за тривалістю, за характером використання рекреаційних ресурсів та за основними цілями рекреації (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація рекреаційної діяльності [7]

Ознака	Види рекреаційної діяльності
За характером використовуваних транспортних засобів	Автомобільна (індивідуальна), авіаційна (рейсова і чартерна), автобусна, теплохідна (морська, річкова, круїзна), залізнична
За ступенем рухливості	- Стаціонарна - Кочова
За кількістю учасників	- Індивідуальна - Групова
За віковою ознакою	- Дитяча - Доросла - Змішана
За характером організації	- Регламентована (планова) - Самодіяльна: організована, неорганізована

Закінчення Таблиці 1.1

За сезонністю	- Цілорічна - Сезонна: літня, зимова
За територіальною ознакою	- Приміська (місцева) - Внутрішньорайонна (загальнодержавна) - Міжнародна
За тривалістю	- Короткочасна - Тривала
За правовим статусом	- Національна (внутрішня) - Міжнародна (іноземна)
За характером використання рекреаційних ресурсів	- Кліматолікувальна, грязелікувальна, бальнеологічна, - Маршрутна, промислово-прогулянкова, прогулянкова і спортивна, купально-пляжна, водно-прогулянкова, водно-спортивна, риболовля, підводне плавання, мисливська, альпінізм, гірськолижна - Натуралістична, культурно-історична
За головним мотивом рекреації	- Лікувальна - Оздоровча і спортивна - Пізнавальна

Основним фактором, який забезпечує можливість використання рекреаційних ресурсів, є стан природних комплексів, що планується залучити до рекреаційної діяльності, а також їхня здатність до відновлення, з урахуванням умов і змісту рекреаційної діяльності. Система форм, методів і засобів державного регулювання в галузі природокористування та ринкових механізмів господарської діяльності складає специфічний економічний механізм використання рекреаційних ресурсів. Метою роботи цього механізму є узгодження економічних та екологічних інтересів у взаємодії «суспільство – рекреаційне виробництво – навколишнє середовище» [26].

1.2. Особливості розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків

Відносини, що стосуються охорони та використання територій національних природних парків, а також відтворення їхніх природних

комплексів, регулюються Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [31], Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [32] та іншими нормативно-правовими актами України. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд», одним із видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, за умови дотримання природоохоронного режиму, визначеного цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України, є їхнє використання в оздоровчих та інших рекреаційних цілях.

Основним законом, що визначає правові засади організації, охорони та ефективного використання національних природних парків України, а також відтворення їхніх природних комплексів, є Закон України «Про природно-заповідний фонд України», який надає офіційне визначення поняття «національний природний парк». Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми та науково-дослідними установами загальнодержавного значення, створеними для збереження, відтворення та раціонального використання природних комплексів і об'єктів, що мають високу природоохоронну, оздоровчу, наукову, історико-культурну, освітню та естетичну цінність [32].

На національні природні парки покладаються виконання таких ключових завдань: охорона цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших форм рекреаційної діяльності в природному середовищі з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів; здійснення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів; здійснення екологічної освітньо-виховної діяльності [32].

На території національних природних парків з урахуванням природоохоронних, оздоровчих, наукових, рекреаційних, історико-культурних та інших цінностей природних комплексів і об'єктів, а також їх особливостей,

встановлюється диференційований режим охорони, відтворення та використання відповідно до функціонального зонування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Функціональне зонування територій національних природних парків [32]

Зона	Призначення зони
Заповідна зона	Територія, призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої регулюється згідно з вимогами, встановленими для природних заповідників
Зона регульованої рекреації	Територія, де організовуються короткостроковий відпочинок і оздоровлення людей, а також огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць. У цій зоні дозволяється створення та належне облаштування туристичних маршрутів і екологічних стежок. У цій зоні забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство, полювання та інша діяльність, яка може мати негативний вплив на стан природних комплексів і об'єктів заповідної зони
Зона стаціонарної рекреації	Територія, призначена для розташування готелів, мотелів, кемпінгів та інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку. У цій зоні заборонена будь-яка господарська діяльність, яка не відповідає її цільовому призначенню або може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони й зони регульованої рекреації
Господарська зона	Територія, на якій забороняються рубки головного користування, а також здійснюється господарська діяльність, спрямована на виконання завдань парку. Тут розташовані населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, які включені до складу парку. Господарська та інша діяльність на цих землях проводиться з урахуванням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників

На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, що може спричинити погіршення стану навколишнього природного середовища або зменшити рекреаційну цінність території національного природного парку.

Зонування території національного природного парку та рекреаційна діяльність на його території здійснюються відповідно до Положення про національний природний парк та Проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, який затверджується центральним органом виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію державної політики в сфері охорони навколишнього природного середовища. При цьому діяльність національного природного парку орієнтована на дотримання площі заповідної зони до рівня не менше 20% від загальної площі парку.

Рекреаційна діяльність на території національних природних парків організовується спеціальними підрозділами адміністрації парку, а також іншими підприємствами, організаціями та установами на основі угод з адміністрацією парку [32].

Вважаємо, що національні природні парки є найбільш різноманітними та привабливими територіями серед усіх категорій природно-заповідного фонду України, які мають оптимальні умови для проведення різних видів рекреаційної діяльності, і при цьому зазнають значного туристичного потоку, що приносить як позитивні, так і негативні наслідки. Національні природні парки слід розглядати в першу чергу як природоохоронні установи, основним завданням яких є охорона природи, зокрема збереження та відтворення комплексів і об'єктів, що мають особливе екологічне, культурне та історичне значення. Таким чином, можемо констатувати, що організація відпочинку та різноманітних форм рекреаційної діяльності в природному середовищі є допоміжним завданням для національних природних парків.

Для прискорення розвитку рекреаційної діяльності установ природно-заповідного фонду, поліпшення їх фінансового стану та раціонального використання, у 2000 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду» [28], згідно з якою ці установи мають бути звільнені від нарахування податків за надані платні

послуги. Кошти, що надходять до установ природно-заповідного фонду від надання затверджених платних послуг, не підлягають вилученню чи оподаткуванню та використовуються відповідно до кошторису доходів і видатків на заходи з охорони природно-заповідних територій і об'єктів, розвитку рекреаційної інфраструктури, компенсації витрат на надання рекреаційних послуг, а також на поліпшення матеріально-технічного забезпечення установ.

У зв'язку з активним зростанням використання територій національних природних парків для оздоровчих та інших рекреаційних цілей, зокрема для туризму, виникла потреба в правовому регулюванні цих відносин, що було відображено в «Положенні про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [30]. Головними напрямками рекреаційної діяльності у межах територій природно-заповідного фонду є: створення умов для проведення рекреаційної діяльності з урахуванням режиму природоохоронних територій; визначення максимально допустимих антропогенних (рекреаційних) навантажень на території та об'єкти природно-заповідного фонду; створення та оснащення інформаційно-туристичних центрів, туристичних маршрутів, еколого-освітніх стежок, оглядових майданчиків, кемпінгів, рекреаційних зон, таборів для відпочинку; розповсюдження інформації рекламного та інформативного характеру; дослідження, узагальнення та впровадження найкращого національного та міжнародного досвіду й практики в організації рекреаційної діяльності; розвиток у рекреантів та місцевих жителів культури оздоровлення, відпочинку та туризму на природі, а також виховання поважного та відповідального ставлення до природної і культурної спадщини. Також у документі відображено питання організації рекреаційної діяльності та співпраці з учасниками рекреаційної діяльності у межах територій природно-заповідного фонду.

Дем'яненко С. О. та Філатова І. О. зазначають, що рекреаційна спеціалізація природоохоронних територій полягає в обслуговуванні рекреантів, для яких основними видами рекреаційної діяльності є активності, що передбачають мінімальне використання екологічних ресурсів та безпосереднє

спілкування з природою [15]. Згідно «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [30], основними видами рекреаційної діяльності у межах природоохоронних територій є організація відпочинку, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, а також різноманітних видів туризму: сімейного, для осіб похилого віку, молодіжного, дитячого, для людей з інвалідністю, лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, релігійного, спортивного, сільського, екологічного (зеленого), гірського, підводного, пригодницького, автомобільного та самодіяльного. Відпочинок на природоохоронних територіях може бути короткостроковим або тривалим. У спеціально відведених місцях можуть бути організовані табори для відпочинку та кемпінги, облаштовані рекреаційні зони та оглядові майданчики, а також встановлені трейлери. Відпочинок за типом діяльності може бути активним, пасивним, творчим або комбінованим.

Відпочинок може бути загальнооздоровчим, науково-пізнавальним, культурно-пізнавальним або лікувально-оздоровчим, з різними варіантами:

- загальнооздоровчий відпочинок: пішохідні, лижні та водні прогулянки (подорожі), походи, оздоровчі заняття;
- науково-пізнавальний відпочинок: тренінги з природничих наук, походи туристичними маршрутами та еколого-освітніми стежками, спостереження за природними явищами, а також за дикими рослинами та тваринами;
- культурно-пізнавальний відпочинок: екскурсії до музеїв, історико-культурних, меморіальних об'єктів й комплексів;
- лікувально-оздоровчий відпочинок: іпотерапія, апітерапія, водолікування (включаючи бальнеотерапію), грязелікування (пелоїдотерапія) [30].

Аналіз досліджень та публікацій науковців свідчить, що основною організаційною основою розвитку рекреаційної діяльності на природоохоронних територіях є сільський зелений та екологічний туризм. Для територій та об'єктів природно-заповідного фонду ключовим є розвиток альтернативних видів туризму, а не масового, які не лише сприяють збереженню природних

комплексів, а й допомагають досягати цілей екологічного виховання та рекреаційного ефекту. Рекреаційні можливості заповідних територій можуть бути використані лише як доповнення до їх природоохоронних функцій [2].

Оцінка екотуристичного та рекреаційного потенціалу територій національних природних парків здійснюється в рамках Проєкту організації території, під час розробки якого аналізується поточний рівень рекреаційної освоєності території, планується розвиток рекреаційної діяльності тощо. Адміністрація національних природних парків займається розвитком або підтримує розвиток рекреаційної інфраструктури, створенням мережі еколого-освітніх (навчальних) стежок і туристичних маршрутів, організовує маркетингові дослідження для надання платних рекреаційних послуг відповідно до чинного законодавства та інших заходів. Згідно з функціональним зонуванням національних природних парків, визначаються ділянки, де відвідування заборонене цілорічно, а також ділянки для регульованого відвідування, для яких встановлюються періоди заборони на відвідування [18].

Основними аспектами організації туристичної діяльності на території національних природних парків на сучасному етапі є наступні:

- організація постійної та тісної співпраці між усіма учасниками створення туристичного продукту (туроператорами) та тими, хто надає туристичні послуги (турагентами);
- створення високоякісного туристичного продукту для різних цільових груп населення (відвідувачів/туристів), з урахуванням різних сезонів та тривалості перебування;
- покращення якості туристичних послуг, підвищення мобільності та впровадження нових технологій;
- застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та платформ соціальних медіа;
- комплексний розвиток туризму та удосконалення туристичної інфраструктури на природоохоронних територіях;

- підтримка розвитку туризму та удосконалення туристичної інфраструктури на територіях, що межують з національними природними парками;
- організація волонтерських та соціальних програм;
- безперервне популяризування екологічної та природоохоронної діяльності серед відвідувачів національних природних парків та туристів, які подорожують за заздалегідь розробленими маршрутами;
- налагодження тісної співпраці національних природних парків з загальноосвітніми школами, ліцеями та коледжами, розташованими на їх території, з метою формування у молоді екологічної свідомості та бережливого ставлення до природи [18].

1.3. Методичні основи дослідження

Методичні основи дослідження розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків є важливою частиною наукових досліджень, оскільки дозволяють комплексно оцінити ефективність використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та сталого розвитку туризму в межах територій національних природних парків. Розглянемо основні методи та підходи, що використовуються для такого роду досліджень.

Аналіз нормативно-правової бази та організаційних аспектів включає метод аналізу документів і метод порівняння. Оцінка законодавчих актів, державних програм та стратегії розвитку природно-заповідних територій дає змогу виявити основні пріоритети в управлінні національними природними парками, а також обмеження та можливості для розвитку рекреаційної діяльності. Порівняння національних природних парків на основі їх правових режимів, стандартів охорони та інфраструктури дозволяє виділити найбільш ефективні практики та рекомендації для інших парків.

Екологічний підхід передбачає використання методу екологічного моніторингу та методу екологічного аудиту. Оцінюється вплив рекреаційної

діяльності на природні екосистеми. Для цього використовують методи спостереження, обліку та аналізу змін у біорізноманітті, стані ґрунтів, водних ресурсів та інших природних компонентів. Проведення екологічних аудиторських перевірок здійснюють для виявлення впливу рекреації на природу, включаючи антропогенний тиск, забруднення території та деградацію природних ресурсів.

Економічний аналіз включає метод оцінки економічного потенціалу, тобто визначення економічної ефективності рекреаційної діяльності на основі аналізу витрат і доходів, пов'язаних з туризмом, а також вивчення соціально-економічного впливу рекреації на місцеву економіку (робочі місця, податкові надходження, розвиток інфраструктури), та метод вартості природних ресурсів, тобто оцінку вартості природних ресурсів, що використовуються в рекреаційній діяльності, та їх впливу на економіку, що включає в себе як прямі (вхідні збори, туристичні послуги), так і непрямі економічні вигоди (підвищення вартості земель, підтримка місцевих підприємств).

До соціологічних методів відносяться метод анкетування, опитування та метод соціологічних досліджень. Вивчення потреб, уподобань та поведінки відвідувачів національних природних парків можна проводити шляхом опитувань та анкетування. Це дає змогу отримати дані щодо мотивації відвідувачів, їх вподобань стосовно видів туризму (екологічний, спортивний, пізнавальний тощо), а також задоволення від якості послуг. Метод соціологічних досліджень являє собою збір та аналіз даних щодо соціально-культурного впливу туризму на місцеві громади, включаючи зміну традиційних способів життя, рівень підтримки місцевих жителів щодо розвитку рекреації та туризму.

Широко використовуються географічні та картографічні методи, зокрема географічний інформаційний аналіз (географічні інформаційні системи – ГІС) та метод просторового планування. Картографічні дані і ГІС-технології застосовуються для оцінки географічного розподілу рекреаційних маршрутів, туристичних об'єктів, а також для аналізу впливу рекреаційної діяльності на різні природні зони парку. Метод просторового планування включає розробку

карт планування рекреаційної діяльності на основі просторового аналізу території, зокрема визначення зони для рекреації, зони для збереження природи, інфраструктурних об'єктів тощо.

До аналітичних методів відносяться метод SWOT-аналізу та метод сценарного планування. SWOT-аналіз передбачає оцінку сильних і слабких сторін, можливостей та загроз розвитку рекреаційної діяльності на території національного природного парку. Цей метод дозволяє систематизувати інформацію про внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на розвиток рекреації. Метод сценарного планування передбачає розробку різних сценаріїв розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку в залежності від зміни зовнішніх та внутрішніх факторів (зміни законодавства, зміни клімату, попит на різні види туризму).

Метод експертних оцінок включає залучення експертів у галузі екології, туризму, економіки та соціології для оцінки потенціалу та проблем розвитку рекреаційної діяльності в національних природних парках. Цей метод дозволяє отримати думки спеціалістів на основі їх досвіду та знань.

Метод порівняльного аналізу використовується з метою порівняння різних національних природних парків за різними параметрами (інфраструктура, економічна ефективність, екологічний вплив, рівень задоволення відвідувачів) для виявлення кращих практик і рекомендацій щодо вдосконалення рекреаційної діяльності.

Метод прогнозування передбачає прогнозування тенденцій розвитку рекреаційної діяльності з урахуванням можливих змін у законодавстві, фінансуванні, а також змін клімату, демографічних тенденцій та інших факторів. Це дозволяє розробити довгострокові стратегії розвитку національних природних парків.

У межах кваліфікаційної роботи було застосовано комплекс наукових методів, що дозволили забезпечити всебічний аналіз проблематики розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку. Методичне забезпечення дослідження базується на використанні комплексу

взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів, що дали змогу здійснити всебічний аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Методи аналізу та синтезу застосовувалися з метою систематизації наукових підходів до вивчення рекреаційної діяльності, визначення внутрішніх зв'язків між її складовими, узагальнення теоретичних положень.

Індукція та дедукція використовувалися для формулювання узагальнень на основі емпіричних спостережень та формулювання висновків.

Використання описового методу дозволило здійснити характеристику природно-ресурсного потенціалу, інфраструктурного забезпечення, рекреаційних маршрутів та форм діяльності, що здійснюються на території національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Серед спеціальних методів було використано картографічний метод, який передбачав використання тематичних карт для візуалізації просторової організації рекреаційного простору, розміщення інфраструктурних елементів та зон функціонального зонування, а також уже вище згаданий SWOT-аналіз, який застосовували для комплексної оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на ефективність рекреаційного використання природоохоронної території, з виокремленням сильних і слабких сторін, можливостей і загроз [6; 17; 19].

Дослідження розвитку рекреаційної діяльності у межах національного природного парку здійснюється у кілька послідовних етапів. На початковому етапі було визначено теоретичні засади рекреаційної діяльності в національних природних парках, проведено аналіз наукової літератури з теми дослідження, вивчено законодавчу та нормативно-правову базу щодо функціонування національних природних парків в Україні та розвитку в їх межах рекреаційної діяльності.

На другому етапі дослідження було оцінено сучасний стан розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-

Острозький», подано загальну характеристику природоохоронної установи, визначено передумови розвитку рекреаційної діяльності території дослідження та проаналізовано особливості рекреаційно-туристичного використання національного природного парку.

Окремим, заключним етапом дослідження стала розробка стратегічних напрямів розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький». Для цього були узагальнені результати аналізу існуючої ситуації, виявлені актуальні проблеми та потенційні вектори зростання. Розробка стратегічних напрямів здійснювалася на основі інтеграції екологічного, соціального та економічного підходів із врахуванням принципів сталого природокористування, вимог природоохоронного законодавства та можливостей розвитку місцевих громад.

Методична база дослідження забезпечила об'єктивність отриманих результатів та стала підґрунтям для формування обґрунтованих наукових висновків і практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКО-ОСТРОЗЬКИЙ»

2.1. Загальна характеристика національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» був заснований згідно з Указом Президента України від 11 грудня 2009 року № 1039 «Про створення національного природного парку «Дермансько-Острозький» [33], є складовою частиною природно-заповідного фонду загальнодержавного значення і знаходиться на території Рівненського району Рівненської області. Національний природний парк розташований за адресою: вул. Мануїльського, 88, м. Острог, Рівненська область, 35800.

Національний природний парк є бюджетною, неприбутковою установою, що займається природоохоронною, рекреаційною, культурно-освітньою та науково-дослідною діяльністю та охороняється як національне надбання, для якого встановлюється особливий режим використання, охорони та відтворення. Національний природний парк «Дермансько-Острозький» перебуває в підпорядкуванні Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [29].

Загальна площа НПП складає 5448,3 гектара, з яких 1647,6 гектара надаються природоохоронній установі в постійне користування, а 3800,7 гектара включаються до його складу без вилучення у землекористувачів [29]. Картосхему розподілу території національного природного парку «Дермансько-Острозький» за користувачами подано в Додатку А.

В основі національного природного парку лежить 18 раніше існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, серед яких ботанічні заказники місцевого значення «Урочище «Бір», «Болото Кругляк», «Заплава річки Збитинка»,

ботанічний заказник загальнодержавного значення «Бущанський», ландшафтні заказники місцевого значення «Південно-Мостівський» та «Північно-Мостівський», гідрологічний заказник місцевого значення «Збитинський», лісовий заказник місцевого значення «Ольхава», геологічний заказник місцевого значення «Мізоцький кряж», гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Джерело «Ринва», орнітологічний заказник місцевого значення «Збитинський», заповідні урочища «Гурби», «Будки», «Мостівське», «Пекло», «Зіньків камінь», «Турова могила» (рис. 2.1). До складу парку частково входить регіональний ландшафтний парк «Дермансько-Мостівський», який був створений у 2002 році [23].

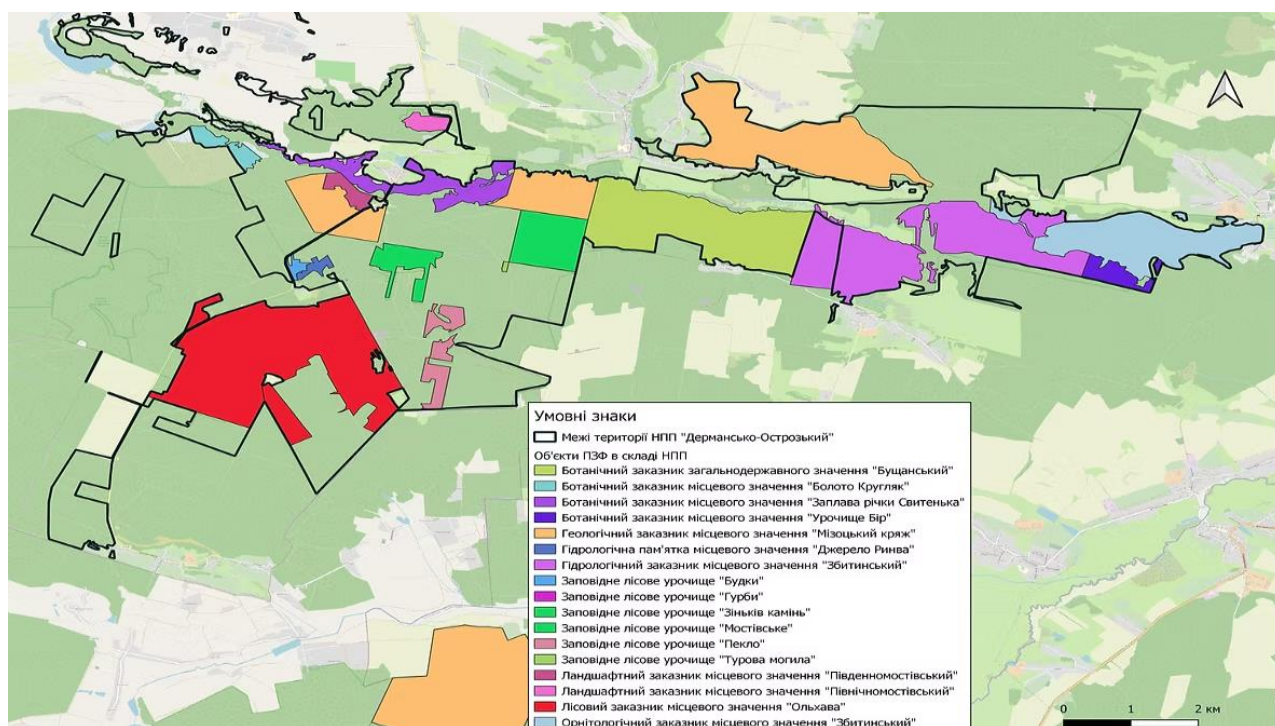

Рис. 2.1. Картосхема розташування об'єктів природно-заповідного фонду у складі національного природного парку «Дермансько-Острозький» [23]

Парк був створений з метою охорони цінних природних територій та історико-культурних об'єктів, які мають велике значення для науки, естетики, освіти, рекреації та оздоровлення. Управління національним природним парком здійснюється спеціальною адміністрацією згідно з вимогами законодавства.

На території НПП «Дермансько-Острозький» відповідно до природоохоронного законодавства виділяються такі зони: заповідна, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарська (рис. 2.2). Для кожної зони, враховуючи її природоохоронну, наукову, оздоровчу, рекреаційну, історико-культурну та інші цінності природних комплексів і об'єктів, визначається спеціальний режим охорони, використання та відтворення.

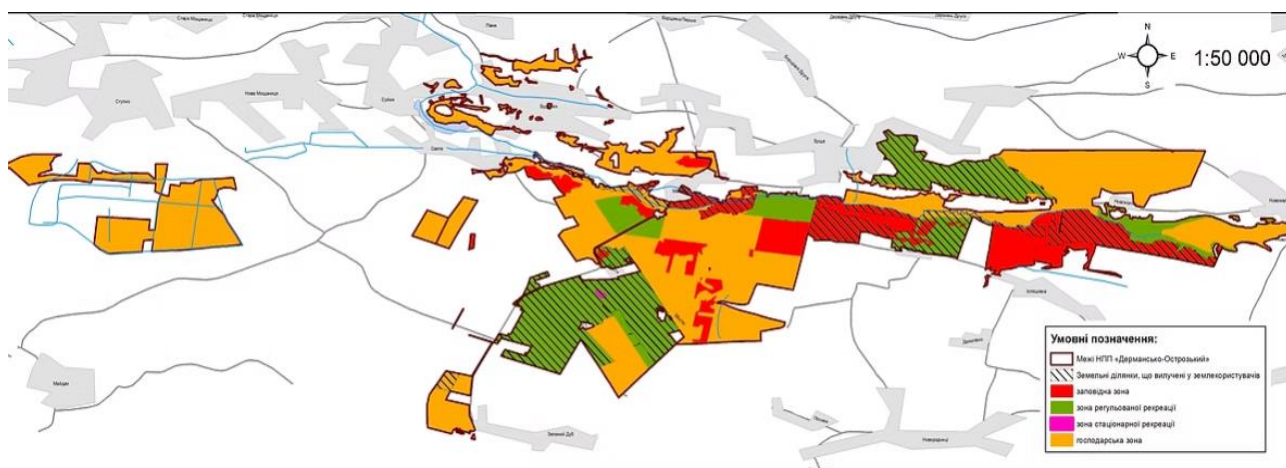

Рис. 2.2. Картохема функціонального зонування території НПП «Дермансько-Острозький» [23]

На території зони стаціонарної рекреації, регульованої рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність, яка може спричинити погіршення стану навколишнього природного середовища або знизити рекреаційну цінність території національного природного парку, зокрема мисливство [29].

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» має кластерну (роз'єднану) структуру. Його територія має складну конфігурацію, не є суцільною, а складається з окремих масивів (ділянок), що відповідає сучасній практиці заповідання, коли охороняються лише ті ділянки, що збереглися в природному стані. Це є результатом планетарного процесу фрагментації (інсуляризації) природних ландшафтів, викликаного, в свою чергу, постійно зростаючим антропогенним впливом [13].

2.2. Передумови розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Національний природний парк знаходиться в найвузчій частині Малого Полісся – Острозькій прохідній долині, де Волинська та Подільська височини найбільше наближаються одна до одної. Згідно з фізико-географічним районуванням України, ця територія входить до складу трьох областей. Мала північно-східна частина відноситься до Волинської височинної області (Повчансько-Мізоцький район), найбільша центральна – до Малого Полісся (Смігівсько-Славутський район), а південна – до Середньоподільської височинної області. Усі три області розташовані в межах зони широколистяних лісів Східноєвропейської рівнини. Таке географічне положення території сприяє різноманіттю екотопів і багатству флори та фауни.

Територія національного природного парку являє собою знижену акумулятивно-денудаційну рівнину з численними ерозійними останцями, що складаються з крейди, покритої з верхів неогеновими вапняковими пісковиками, що формує характерний рельєф місцевості. Територія має неглибоке залягання кристалічного фундаменту. Основна частина території вкрита алювіальними та флювіогляціальними водно-льодовиковими відкладеннями і являє собою акумулятивне утворення, велику прадолину [23].

Ґрунтовий покрив території парку, як і Малого Полісся в цілому, вирізняється своєрідністю та мозаїчністю. Домінують дерново-підзолисті, лучні та болотні ґрунти. Найбільш поширеними є дерново-слабопідзолисті ґрунти, що вкривають рівнинні межиріччя. На ділянках, де на поверхню виходять крейдяні мергелі, покриті тонким глинисто-карбонатним шаром, утворилися типові для Малого Полісся дерново-карбонатні ґрунти [11].

Рельєф, що має виражену розчленованість з крутим схилами та вузькими улоговинами, характерний для центральної частини парку, сприяє виходу підземних вод у підніжжі та на дні крутосхилів і ярів, формуючи при цьому

надзвичайно мальовничі краєвиди [23]. Мальовничий вигляд рельєфу створюють ерозійні куполоподібні підняття (горби) висотою 50-80 м, які утворилися після відступу льодовика і складаються з крейди. Рельєф цієї території, з його різко розчленованими схилами, сприяє виходу підземних джерел на поверхню. Деякі з них відомі своєю смачною водою. Частина з них перебуває під охороною як пам'ятки природи місцевого значення [11].

Головною річкою парку є Збитинка (притока Горині), з притоками Бущанка та Піщанка. Річка бере свій початок на Мізоч-Повчанському плато біля села Збитин Дубенського району і протікає через територію національного природного парку з сходу на захід. Довжина річки складає 56 км, а площа її водозбору – 399 км².

До складу національного природного парку входить Новомалинське водосховище, яке знаходиться на річці Збитинка поблизу села Новомалин. Площа водної поверхні водосховища складає 232 га, а об'єм – 3,46 млн м³ [23].

На території парку розташована велика кількість водних об'єктів, які можна використовувати для рекреаційних цілей, таких як любительська рибалка та пляжний відпочинок. Серед них особливо виділяється перлина національного парку – Новомалинський став, а також ставки поблизу сіл Буща, Будераж, Мости та Святе [11].

Клімат на території природоохоронної установи є помірно континентальним. Літо тепле і вологе, зима м'яка, хмарна, з частими потепліннями. Середня місячна температура в січні складає -4,5°C, а в липні – +18,5°C. Середня кількість опадів становить 420-440 мм.

Різноманітність екологічних умов сприяє багатству рослинного покриву території НПП «Дермансько-Острозький». Лісові фітоценози представлені всіма типами угруповань, які зустрічаються на рівнинній частині України: дубовими, грабово-дубовими, грабово-дубово-сосновими, дубово-сосновими, сосновими, ясиновими, чорновільховими лісами, а також рідкісними угрупованнями букових, ялинових та скельнодубових лісів (рис. 2.3). Болотна рослинність є особливою та різноманітною, представлена здебільшого низинними болотами.

Бущанське болото в заплаві річки Збитинки поблизу села Батківці є найбільшим за площею та найбагатшим за видовим складом флори. Це одне з найбільш східних карбонатних боліт середньої Європи.

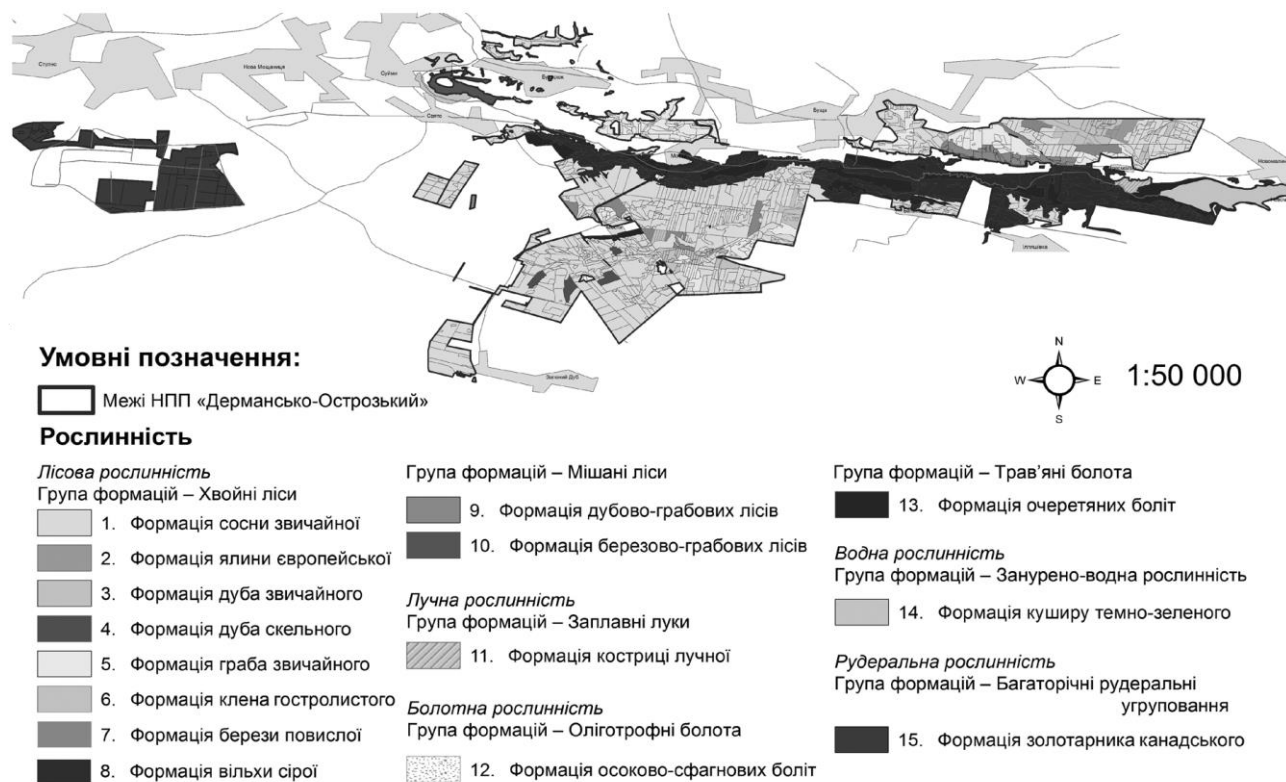

Рис. 2.3. Картосхема рослинності національного природного парку «Дермансько-Острозький» [13]

Для території національного природного парку визначено 53 типи біотопів, серед яких 31 тип оселищ, що охороняються Резолюцією 4 Бернської конвенції, та 20 угруповань, занесених до Зеленої книги України.

Список флори національного природного парку включає 948 видів рослин, з яких 733 – судинні, 120 – мохоподібні, 95 – водорості, а список мікобіоти налічує 164 види грибів. У складі флори налічується 160 видів судинних рослин, 5 видів мохів та 2 види грибів, що перебувають під охороною на різних рівнях. Ці види включені до Додатку № 1 Бернської конвенції (8 видів), списку CITES (18 видів) та Європейського Червоного списку (2 види) – на міжнародному рівні охорони, до Червоної книги України (51 вид) – на державному рівні, а також до

списку рослин, що охороняються в Рівненській області (113 видів) – на регіональному рівні.

Серед рідкісних видів рослин поширені плауноподібні: плаун річний, баранець звичайний, а також низка орхідей, зокрема пальчатокорінники травневий, Фукса та м'ясочервоний, билинець комарниковий, жировик Льозеля, коручки болотна, чемерниковидна та темно-червона, любки дволиста та зеленоквіткова, а також булатки великоквіткова, довголиста й червона. Особливо цінними в парку є рідкісні види боліт, такі як язичник сибірський та сверція багаторічна. На вологих ділянках також зустрічаються сашник іржавий, осоки Девела, Хоста, дводомна, меч-трава болотна, а також комахоїдні рослини – товстянка звичайна, пухирник середній, росички англійська та середня.

Фауна національного природного парку налічує 273 види хребетних, з яких 15 видів риб, 12 видів земноводних, 6 видів плазунів, 179 видів птахів та 61 вид ссавців. Також було виявлено 707 видів безхребетних, серед яких 681 вид комах, 16 видів молюсків та 9 видів павукоподібних. Серед фауни охороняється 256 видів, зокрема 68 видів занесено до Червоної книги України, 40 видів – до Європейського Червоного списку, 236 видів – до додатків 2 та 3 Бернської конвенції, 29 видів охороняються Вашингтонською конвенцією, 90 видів – Бонською конвенцією, а 30 видів тварин занесено до Червоної книги Міжнародного Союзу Охорони Природи. Серед рідкісних представників безхребетних зустрічаються вусач мускусний, жук-олень, махаон, стрічкарка топлева, мнемозина, мінливець великий, стрічкарка орденська блакитна та малинова, сатурнія руда та сатурнія грушева. Особливого поліського колориту місцевому тваринному світу надає гніздування журавля сірого та чорного лелеки. Серед інших рідкісних птахів зустрічаються сова болотяна, нерозень, гоголь, зміїд, балабан, сапсан, голуб-синяк та сорокопуд сірий. На території парку зафіксовані такі види рукокрилих, як вухань бурий, вечірниця руда та мала, нетопирі лісовий та карлик, кажан пізній, а також нічниця водяна, вусата, велика, ставкова та довговуха. Серед рідкісних хижих ссавців зустрічаються горностай, видра та тхір лісовий.

Територія, на якій знаходиться національний природний парк, є цікавою не тільки з природничої точки зору, але й є унікальним історико-культурним регіоном. Навколо розташовані такі історичні пам'ятки, як Острог – місто-фортеця і родове гніздо князів Острозьких, монастир, заснований ними в Межирічі, селище Дермань, де народився відомий поет, публіцист та громадсько-політичний діяч Улас Самчук, а також руїни замку в Новомалині. На території парку збереглися археологічні пам'ятки трипільської, тишинецько-комарівської, городоцько-здовбицької культур, а також залишки поселень доби заліза та бронзи. Неподалік від села Буца розташований горб Пекло, де є дев'ять печер, у яких були виявлені місця, закопчені від вогнищ, жорнові камені, стародавні крем'яні та кам'яні вироби – залишки людської діяльності [23].

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» – це унікальна територія не тільки з екологічного аспекту. Він також виконує роль своєрідного «історико-культурного заповідника». Тут знаходяться значущі історичні пам'ятки не лише національного, а й європейського значення. Неподалік від парку, в середньовічному «гнізді» українських князів Острозьких — місті Острог, розташована Острозька академія, перший вищий навчальний заклад у Східній Європі. Окрім природних унікальностей, це відкриває можливості для значних інвестицій у туристичну сферу регіону [11].

За кілька кілометрів на схід від Острога, між річками Збитенкою та Вілією, розташувалося живописне село Межиріч. У цьому колишньому містечку-фортеці з замком, оборонними мурами та вежами збереглися до сьогодні будівлі Троїцького монастиря-фортеці XV–XVIII століть, а також Троїцька церква XV століття. Церква була побудована за ініціативою та на кошти князя Федора Острозького, святого православної церкви. Оборонний вал навколо села також зберігся до сьогодні. Справжньою перлиною Межиріча сьогодні є Свято-Троїцький чоловічий монастир. Історія цього монастиря оповита численними легендами. До сьогодні збереглися залишки підземного ходу, що сполучав Межиріцьку фортецю з оборонними укріпленнями та замком в Острозі [11].

Село Новомалин відоме не тільки в Рівненській області, але й поза її межами. Живописна природа разом з руїнами старого замку та багатою історією села привертають увагу туристів. Очі захоплює велике плесо ставу, оточене стіною мішаного лісу. Це водна перлина національного природного парку «Дермансько-Острозький» [11].

Назва селища Дермань стала частиною логотипу національного парку. У Дермані знаходиться жіночий монастир, управителем майнових володінь якого в 1575 році князь Василь-Костянтин Острозький призначив І. Федорова. Можливо, саме завдяки йому Дерманський монастир на початку XVII століття став центром книгодрукування в Україні [11].

У деяких селах збереглися надзвичайно цікаві історичні пам'ятки: водяний млин у селі Мости, глибокі криниці (понад 60 м) у селах Мала Мощаниця та Буща, які були викопані на відрогах Волинської височини ще на початку XX століття.

Історія цієї місцевості нерозривно пов'язана з визвольними змаганнями українського народу проти численних поневолювачів. На території парку розташоване місце одного з найбільших боїв в історії Української повстанської армії з військами Народного комісаріату внутрішніх справ – урочище Гурби. Нині тут створено меморіальний комплекс і збудовано чоловічий монастир [23].

Територія національного природного парку «Дермансько-Острозький» та прилеглий регіон мають високий рекреаційний потенціал, зокрема в плані ландшафтно-рекреаційних ресурсів, таких як ландшафтно-естетичні, гуманістичні, історико-культурні, туристичні та інші. Тут представлені всі типи рекреаційних ландшафтів – закриті простори з обмеженою оглядовістю, напіввідкриті з помірною оглядовістю та відкриті з широкою оглядовістю. Територія національного природного парку має значні можливості для розвитку туризму, зокрема екологічного, зеленого та краєзнавчого, а також для організації фотозйомок, кінозйомок та інших заходів. Регіон є мальовничим і захоплюючим, проте мало відомий серед населення України [11].

В цілому можемо констатувати, що територія національного природного парку та його околиці володіють високою рекреаційно-пізнавальною, ландшафтно-естетичною та історико-культурною цінністю, являючи собою унікальну для України місцевість.

2.3. Аналіз рекреаційно-туристичного використання національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Рекреаційна діяльність на території НПП «Дермансько-Острозький» проводиться з метою забезпечення умов для загальнооздоровчого та культурно-пізнавального відпочинку, оздоровлення і туризму в природних умовах, з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів, спрямованих на відновлення духовних, розумових і фізичних сил людини [29]. Рекреаційна діяльність спрямована на використання туристичних ресурсів національного природного парку для задоволення потреб відвідувачів, зокрема через створення туристичних маршрутів та екологічних стежок, а також організацію зон для відпочинку [23].

Організація рекреаційної діяльності – це одне з основних завдань національного природного парку. Проте, через труднощі з передачею земель, поки що неможливо активно організувати рекреацію та відпочинок на території природоохоронної установи. На території національного природного парку створено 3 еколого-освітні стежки (), 2 екскурсійні маршрути та маршрут релігійного паломництва, який частково проходить через територію установи природно-заповідного фонду.

Відвідувачі навчальної екологічної стежки «Від Волині до Поділля» можуть познайомитися з особливостями трьох фізико-географічних областей – Волинською височиною, Малим Поліссям та Подільською височиною, які змінюються одна за одною на відносно короткому відрізку екостежки. Маршрут має лінійну форму, його довжина становить 5,5 км, пересування здійснюється

пішки, а тривалість проходження складає 3 години з врахуванням зупинок (рис. 2.4).

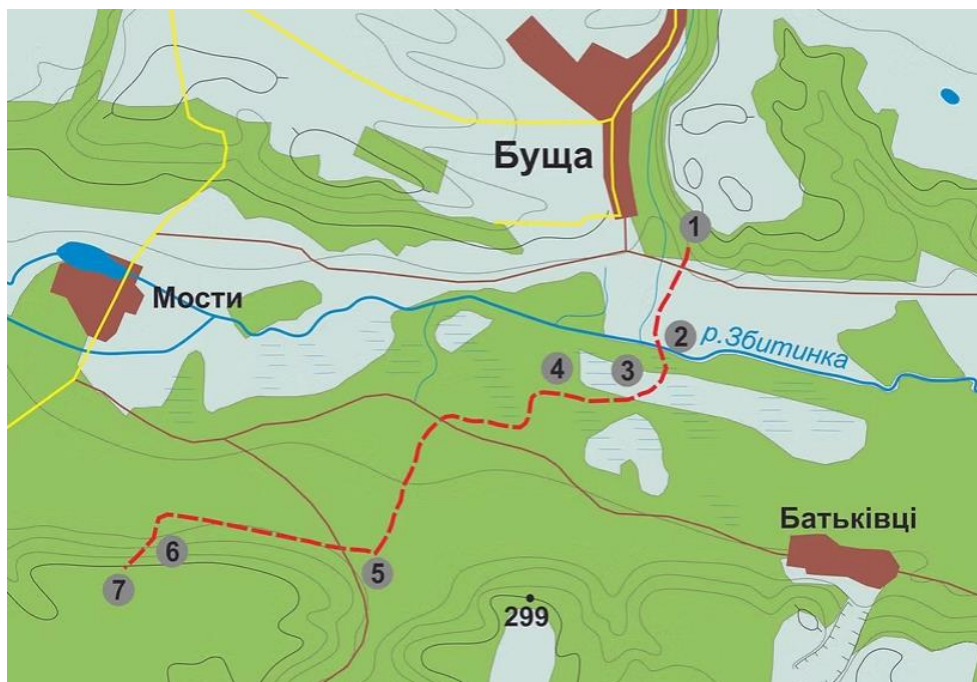

Рис. 2.4. Маршрут екологічної стежки «Від Волині до Поділля» [23]

Точки на маршруті: 1 – село Буца; 2 – річка Збитинка; 3 – Буцанське болото; 4 – Малополіська частина парку; 5 – урочище «Турова могила»; 6 – джерело, заповідне урочище «Зіньків камінь»; 7 – Зіньків камінь.

На стежці розташовані 2 вхідні стенди, 5 лавок, 2 інформаційні стенди «Бобер річковий» та «Болота», 1 місток і пішохідні кладки через заболочені ділянки, 2 вбиральні, а також вхідна арка.

Головна мета орнітологічної екологічної стежки «Заплавою річки Збитинки» – знайомство з різноманіттям орнітофауни національного природного парку. Маршрут лінійний, пізнавально-туристичний, довжина становить 3 км, пересування пішки, час проходження складає 2 години, кількість купинок – 7 (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Маршрут екологічної стежки «Заплавою річки Збитинки» [23]

Точки на маршруті: 1 – Водосховище та птахи відкритого плеса; 2 – Новомалинський замок. Гніздо лелеки білого та боривітра звичайного; 3 – Закинута ферма. Орнітокомплекси чагарників та населених пунктів; 4 – Колонія ластівки берегової та бджолоїдки; 5 – Птахи обводнених плавнів; 6 – Орнітофауна агроландшафтів; 7 – Птахи заболочених лук.

На маршруті екологічної стежки «Заплавою річки Збитинки» розташовано 7 стендів: «Водно-болотні та навколо водні птахи заплави річка Збитинка», «Національний природний парк «Дермансько-Острозький», «Водоплавні птахи Новомалинського водосховища», «Пам'ятка спостерігачам за птахами», «Болота заплави річка Збитинка», «Птахи населених пунктів та їх околиць», «Бджолоїдка та ластівка берегова». Маршрут має маркування, облаштований і регулярно проходить процес упорядкування.

Екологічна стежка «Урочище Вільхава» знаходиться на околицях села Мости, в напрямку села Зелений Дуб Рівненського району, поблизу Гурбенського монастиря, в урочищі «Вільхава». Довжина екологічної стежки складає 2 кілометри. На стежці передбачено 7 основних зупинок: початок мандрівки; мертва деревина – вічне життя лісу; екоклас під відкритим небом; дивовижний світ орхідей; дуб – цар дерев; велика користь маленької мурахи; рослин-чужинці (рис. 2.6).

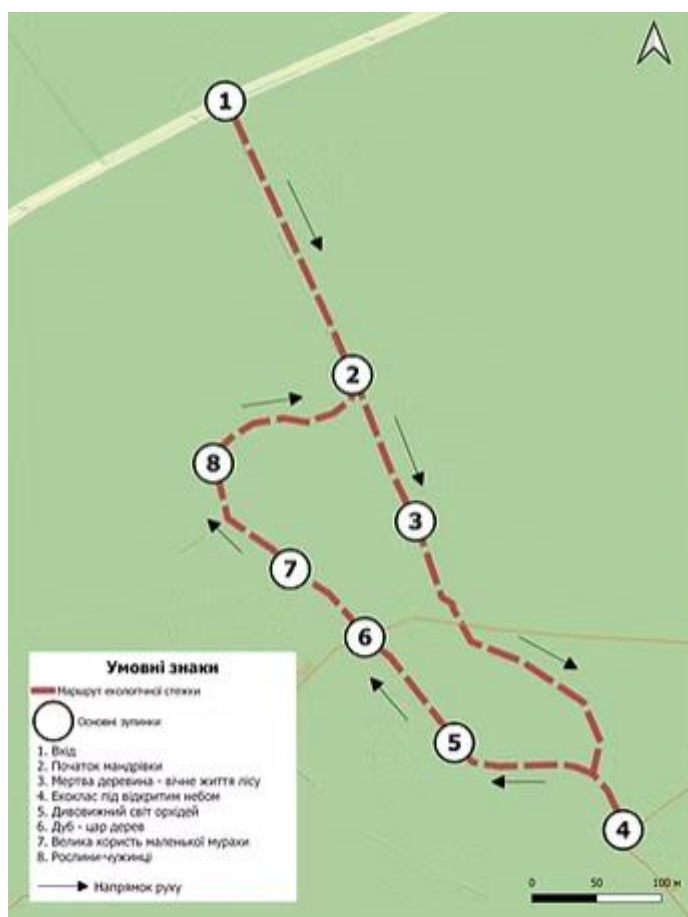

Рис. 2.6. Схема екологічної стежки «Урочище Вільхава» [23]

Основна мета пішого туристичного маршруту «Заплавою річки Збитинка» – ознайомлення з природними комплексами, флорою та фауною місцевості, історико-культурною спадщиною, зниження рекреаційного навантаження на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» та розвиток організованого туризму як способу раціонального використання природних ресурсів. Маршрут лінійний, його довжина складає 38 км, а тривалість проходження становить 2 дні (1 ночівля). Він дозволяє глибше познайомитися з природою та історією місцевості, підкреслює її унікальність, а також дає відвідувачам можливість відчувати гармонію з природою і відновити зв'язок з навколишнім світом. Маршрут починається в селі Межиріч, від місця злиття річок Вілія та Збитинка, і далі проходить по заплаві річки Збитинка до села Святе, здебільшого через територію національного природного парку «Дермансько-Острозький». Середня швидкість руху по маршруту становить 4

км/год, а оптимальна чисельність людей в групі – 20 чоловік. Маршрут проходить через 3 фізико-географічні області – Волинську височину, Мале Полісся та Подільську височину. Схему туристичного маршруту «Заплавою річки Збитинка» подано в Додатку Б.

Під час маршруту велосипедного туристичного шляху 614 «Велика пригода в Дермансько-Острозькому національному природному парку» відвідувачі можуть ознайомитися з 11 об'єктами, серед яких населені пункти з багатою історією, історико-культурні пам'ятки, а також унікальні та типові природні об'єкти (Додаток В). Маршрут кільцевий, довжина – 65 км, пересування здійснюється на велосипеді та пішки, тривалість проходження складає 2 дні, одна стоянка для ночівлі та 11 зупинок. Веломаршрут має маркування, включаючи 62 вказівники та 3 карти-схеми.

Надання платних послуг з відпочинку та туризму в межах національного природного парку здійснюється відповідно до статей 20 і 47 Закону України «Про природно-заповідний фонд», Постанови Кабінету Міністрів України № 1913 від 28.12.2000 р. «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду», розділів 7 і 8 «Положення про НПП «Дермансько-Острозький» та Наказу № 45 від 01 вересня 2022 р. «Про платні послуги, пов'язані зі здійсненням екскурсійної діяльності».

На сьогодні НПП «Дермансько-Острозький» надає наступні послуги та їх вартість: екскурсія екологічною стежкою – 500 грн (для групи до 10 осіб, за кожну наступну особу – 50 грн); для дітей віком від 6 до 16 років – 50% вартості. Від плати за екскурсійні послуги звільняються: інваліди 1-3 групи та учасники бойових дій; внутрішньо переміщені особи; особи, постраждалі від аварії на Чорнобильській атомній електростанції; діти до 6 років; діти, батьки яких є або були учасниками бойових дій; діти з багатодітних та малозабезпечених сімей; працівники об'єктів природно-заповідного фонду України; особи, які надають допомогу адміністрації НПП у виконанні її завдань.

Функціонування національного природного парку викликає значний інтерес серед власників «зелених» садиб регіону, оскільки організація екологічного туризму та рекреації на цій території дасть змогу розширити перелік послуг, які можуть бути запропоновані відвідувачам. У межах національного природного парку «Дермансько-Острозький» функціонують такі садиби сільського туризму, як «Затишок» (с. Грозів), «Українська хата» (с. Батьківці), «Райський закуток» (с. Ілляшівка), «Зелений дуб» (с. Зелений дуб), Садиба Панащук Світлани Володимирівни, Садиба Якимчук Наталії Юріївни. Відвідувачі національного природного парку «Дермансько-Острозький» можуть зупинитися у motelі «Беркут» (с. Верхів), оздоровчому комплексі «Обухівські» (м. Острог), готельних кімнатах «Маестро» (м. Острог), кімнатах готельного типу «Атлант» (м. Острог), туристично-оздоровчому комплексі «Гармонія» (с. Оженин) [23].

Однією з основних труднощів у підрахунку кількості відвідувачів національного природного парку є відсутність їхньої реєстрації, оскільки значна частина осіб відвідує територію індивідуально з метою короткочасного відпочинку на природі або участі в багатоденних пішохідних маршрутах. Достовірна статистична інформація стосується виключно тієї категорії відвідувачів, чия присутність на території природоохоронного об'єкта була офіційно зареєстрована – під час входу або в'їзду, при здійсненні оплати за послуги тощо [21].

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКО-ОСТРОЗЬКИЙ»

3.1. Проблемні аспекти та перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Сталому розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький» перешкоджає ряд чинників проблемного характеру. Передусім варто наголосити, що сучасний стан розвитку заповідної справи в Україні викликає значне занепокоєння, оскільки він безпосередньо впливає на ефективність рекреаційно-туристичного використання природоохоронних територій. На загальнодержавному рівні зберігається низка законодавчих проблем, які ускладнюють процес збереження та раціонального використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду. На сьогодні відсутнє чітке нормативне визначення режиму охорони та допустимих видів діяльності на територіях природно-заповідного фонду. Сучасний стан дотримання законодавчих вимог щодо функціонування об'єктів природно-заповідного фонду є вкрай незадовільним [21].

Організації рекреаційної діяльності в межах НПП «Дермансько-Острозький» заважає низка перешкод. Однією з основних причин недостатнього рекреаційного використання парку є недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури, зокрема її окремих складових, таких як інформаційна та стаціонарна інфраструктура. Існують недоліки в організації існуючих туристичних маршрутів, зокрема недостатнє їх інформаційне забезпечення. Покращення вимагає загальне облаштування території НПП, а також недостатньо розвинена мережа соціальної інфраструктури. Мережа туристично-рекреаційних та інформаційних культурно-освітніх послуг є недостатньою.

Інформаційно-екскурсійне обслуговування території НПП є недостатнім через брак фінансування на рекламно-інформаційну діяльність [21].

Мають місце певні недоліки, що стосуються транспортної доступності. Транспортна доступність національного природного парку є однією з головних проблем, яка обмежує кількість відвідувачів. Слабка транспортна інфраструктура, зокрема відсутність зручних доріг та регулярних транспортних маршрутів, ускладнює доступ до природоохоронної установи, що може відлякувати потенційних туристів і обмежувати потенціал розвитку рекреаційної діяльності.

Основною перешкодою для повноцінного функціонування національних природних парків, створених у 2009–2010 роках (зокрема НПП «Дермансько-Острозький»), є проблема передачі земельних ділянок від чинних землекористувачів до природоохоронних установ. Юридичні наслідки відсутності правовстановлювальних документів на земельні ділянки в національних природних парках полягають у забороні отримання доходів від туристичних екскурсій [21].

Суттєвою проблемою є дотримання заповідного режиму на території національного природного парку, оскільки часто спостерігаються порушення цього режиму з боку постійних користувачів та відвідувачів установи. Дотримуватися заповідного режиму складно в легкодоступних місцях та на ділянках, де заповідна зона межує з господарськими територіями або зонами стаціонарної рекреації. Відвідувачі часто безсистемно облаштовують нові місця для відпочинку, вогнищ, а також прокладають проходи та стежки. Нерегульоване рекреаційне навантаження призводить до засмічення території, витоптування рослинності та утворення стежок у найбільш відвідуваних місцях. Засмічення території є результатом діяльності не лише відвідувачів парку, а й постійних мешканців [21].

Відсутність чітких механізмів регулювання та слабка законодавча база для захисту природно-заповідних територій призводить до того, що багато аспектів управління національним природним парком залишаються неефективними. Це

стосується, зокрема, контролю за виконанням правил охорони території, розвитку інфраструктури та підтримки рекреаційної діяльності.

Недостатнє фінансування, яке має місце на рівні держави, значно обмежує можливості для розвитку інфраструктури, проведення екологічних заходів та реалізації проєктів з відновлення екосистем. Без належних коштів неможливо забезпечити необхідний рівень організації рекреаційної діяльності в межах національного природного парку та підтримки природоохоронних ініціатив.

У табл. 3.1 подано результати проведеного SWOT-аналізу розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький», виділивши сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для подальшого розвитку рекреації та екологічного туризму в межах природоохоронної установи.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз розвитку рекреаційної діяльності національного
природного парку «Дермансько-Острозький»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Високий природно-ресурсний потенціал (наявність унікальних природних ландшафтів, що є основою для екологічного та пізнавального туризму). 2. Багатство біорізноманіття (у межах парку зростає значна кількість рідкісних і зникаючих видів рослин, тварин і птахів, занесених до Червоної книги України, що створює передумови для розвитку пізнавального, екологічного та наукового туризму). 3. Наявність початкових елементів туристичної інфраструктури. 4. Особливий природно-заповідний статус парку, що підвищує його привабливість для туристів, які цікавляться природою та охороною навколишнього середовища.	1. Відсутність розвинутих туристичних об'єктів (інформаційні центри, кемпінги, готелі) та низький рівень облаштування маршрутів. 2. Брак інфраструктури для комфортного перебування туристів, зокрема в зимовий та міжсезонний періоди. 3. Погана транспортна інфраструктура, відсутність зручних транспортних зв'язків між парком і основними транспортними вузлами країни. 4. Відсутність достатньої кількості інформаційних матеріалів для відвідувачів, таких як вказівники, карти, брошури, а також відсутність онлайн-ресурсів, що обмежує інтерес туристів. 5. Наявність порушень заповідного режиму.

Закінчення Таблиці 3.1

Можливості	Загрози
1. Зростаючий інтерес до сталого та екологічного туризму може стати основою для залучення нових туристичних потоків. 2. Потенціал для розвитку зеленого туризму, лікувально-оздоровчих програм, відпочинку на природі. 3. Можливість залучення інвестицій для розвитку інфраструктури та проведення екологічних заходів. 4. Можливість залучення державного та міжнародного фінансування для розвитку парку через участь у програмах, спрямованих на збереження біорізноманіття та екологічне відновлення територій. 5. Розвиток освітніх програм для відвідувачів парку (екскурсії, лекції, майстер-класи), які можуть привабити більше туристів і підвищити обізнаність про важливість охорони природи. 6. Можливість розвитку співпраці з місцевими жителями та підприємствами для організації екологічних ініціатив та підтримки місцевої економіки через туризм.	1. Порушення природоохоронного режиму, засмічення території, витоптування рослинності та несанкціоновані вогнища можуть завдати значної шкоди екосистемі парку. 2. Недосконалість законодавчої та нормативної бази щодо управління природними територіями може призвести до ускладнень у розвитку рекреаційної діяльності та надання природоохоронних послуг. 3. Зростаюча конкуренція з іншими природоохоронними територіями та популярними туристичними напрямками може зменшити кількість відвідувачів парку. 4. Відсутність достатнього фінансування на державному рівні може призвести до недостатньої підтримки рекреаційної діяльності та збереження природного середовища.

Території парку, що призначені для загальнооздоровчого відпочинку або плануються для будівництва будинків, баз відпочинку, кемпінгів тощо, займають порівняно невелику площу (приблизно 1200 га) і здебільшого розташовані в районі сіл Новомалин і Будераж (зона стаціонарної рекреації національного природного парку) [11].

Територія національного парку з її лісами, куполоподібними підвищеннями серед рівнин, унікальними болотними ландшафтами та

багатством рідкісних видів рослин і тварин має значний потенціал для розвитку туризму – насамперед екологічного, зеленого та краєзнавчого, а також для фотозйомки та спостереження за птахами. Біокліматичні ресурси національного природного парку створюють сприятливі передумови для всесезонного функціонування рекреаційної діяльності. Такий потенціал є підґрунтям для активного розвитку в межах відповідних функціональних зон НПП «Дермансько-Острозький» пізнавального, лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму [21].

Цілющі властивості природи національного парку повинні використовуватися в лікувально-оздоровчих цілях у більшому обсязі, ніж це відбувається зараз. У майбутньому доцільно створення адміністрацією парку власного профілакторію, а також рекреаційно-пізнавального комплексу, що включатиме освітній еколого-виховний центр. Це, окрім основної науково-гуманістичної функції парку, дасть змогу створити додаткові робочі місця та отримувати прибуток від обслуговування рекреантів, туристів і осіб, що приїжджають на оздоровлення [11].

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» володіє значним потенціалом для розвитку еколого-туристичної діяльності, однак для його реалізації необхідне належне фінансування, підготовка висококваліфікованих фахівців та підвищення рівня гостинності серед місцевих жителів.

Перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький» базуються на його природному потенціалі, зростаючому попиті на екологічний туризм та можливостях для розвитку інфраструктури та співпраці з місцевими громадами. Нижче наводимо стратегічні напрями, які мають значний потенціал для подальшого розвитку рекреаційної діяльності в межах природоохоронної установи.

3.2. Стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Ми пропонуємо наступні стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький», а також відповідні практично орієнтовані заходи для їх реалізації.

Стратегічний напрям № 1 «Створення, модернізація та розвиток туристичної інфраструктури».

Заходи щодо реалізації стратегічного напрямку:

- Створення інформаційних центрів та еко-центрів для надання відвідувачам необхідної інформації про національний природний парк, його флору та фауну, а також для проведення освітніх програм;
- Створення нових екологічних маршрутів (пішохідних, велосипедних, водних), місць для відпочинку та спостереження за природою, прокладання нових екостежок відповідно до пейзажного різноманіття ландшафтів. Організація екологічних маршрутів сприятиме поглибленому ознайомленню відвідувачів із біорізноманіттям та екологічною цінністю природного середовища парку. До таких маршрутів можуть входити пішохідні стежки, велосипедні доріжки або водні екскурсії, що передбачають відвідування заповідних зон, річок, озер та інших цінних природних об'єктів;
- Розробка, організація та інфраструктурне облаштування комплексу тематичних екскурсійних та туристичних маршрутів шляхом їх маркування і знакування;
- Створення екотуристичних комплексів, зокрема організація еко-готелів, хостелів, а також облаштування місць для кемпінгу, що дозволить залучити туристів протягом усього року. Створення екологічних готелів та еко-садиб може стати стабільним джерелом доходу для місцевих громад;
- Розширення асортименту зон відпочинку та рекреаційних пунктів;
- Розбудова туристичних об'єктів з комфортними умовами для відпочинку як окремих осіб, так і груп, із відповідним сервісним супроводом;

- Залучення інвестицій в розвиток туристичних маршрутів, зон для відпочинку, інформаційних центрів;
- Створення та забезпечення функціонування сервісної рекреаційно-туристичної інфраструктури;
- Розроблення серії уніфікованих проєктних рішень елементів рекреаційної інфраструктури в межах єдиної брендваної концепції;
- Підвищення ефективності транспортної інфраструктури, розвиток транспортної доступності;
- Модернізація матеріально-технічного забезпечення рекреаційної діяльності.

Розширення інфраструктурних можливостей для цілорічної експлуатації сприятиме диверсифікації туристичних потоків і частковій регуляції сезонного характеру відвідування національного природного парку «Дермансько-Острозький». Розвиток усіх типів інфраструктури має здійснюватися з дотриманням принципів екологічної збалансованості, із мінімальним антропогенним впливом на довкілля та без порушення функціонування природоохоронної діяльності національного природного парку.

Розбудова туристичної інфраструктури сприятиме скороченню неорганізованих форм туризму, що, у свою чергу, дозволить знизити рівень рекреаційного навантаження на природні ландшафти. Облаштування території національного природного парку «Дермансько-Острозький» має здійснюватися з урахуванням мінімізації впливу на природне середовище та об'єкти історико-культурної спадщини, забезпечення комфорту й безпеки для відвідувачів, естетичної привабливості елементів і їх відповідності ландшафтному оточенню.

Стратегічний напрям № 2 «Розвиток екологічного туризму».

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» має величезний потенціал для розвитку екологічного туризму завдяки своєму багатому біорізноманіттю, унікальним природним ландшафтам та можливостям для організації пішохідних і велосипедних маршрутів. Важливим аспектом є розвиток так званого зеленого туризму – це і короточасний відпочинок на

природі, і довготривалі екологічні маршрути для туристів, що прагнуть познайомитись з природою та екосистемами національного природного парку без шкоди для навколишнього середовища.

Для сприяння вирішенню проблем екологічного розвитку туризму на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» важливо розвивати такі напрямки, як бьордвочінг (орнітологічний туризм) та квітковий туризм.

Розвиток екологічного туризму є одним із дієвих шляхів розв'язання проблеми взаємодії між рекреаційною діяльністю та навколишнім природним середовищем. Сьогодні екологічний туризм може забезпечити стабільну фінансову підтримку заходам з охорони природи та підвищити цінність природних територій, які потребують збереження у своєму первісному вигляді. Екологічний туризм є унікальним підходом, що дозволяє поєднати створення робочих місць і стабільний дохід для місцевого населення із збереженням незайманої дикої природи. Екологічно спрямовані форми туризму включають застосування екологічно безпечного транспорту, обмеження розбудови туристичної інфраструктури, розвиток екологічної свідомості серед туристів і місцевих жителів, а також впровадження екотехнологій у найпоширеніші види туризму [25].

У сучасних умовах екологічний туризм має стати ключовим напрямом розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький», де замість короткотривалого задоволення від перебування на природі реалізується довгострокова, життєздатна екологічна стратегія. Вона передбачає реальну фінансову підтримку природоохоронних заходів і підвищення цінності тих природних територій, які мають зберігатися у своєму первісному стані.

Стратегічний напрям № 3 «Розвиток сільського зеленого туризму».

Оскільки національний природний парк «Дермансько-Острозький» розташований в сільській місцевості, перспективним напрямком є розвиток сільського зеленого туризму, що дозволить поєднати природні багатства парку з

культурними традиціями та гостинністю місцевих жителів. Сільський туризм включає розвиток туристичних маршрутів, зон відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами.

Напрями розвитку сільського зеленого туризму полягають у підтримці місцевих садиб зеленого туризму, створенні та просуванні агроосель, які пропонують проживання, харчування з місцевих продуктів, ознайомлення з народними традиціями, стимулюванні підприємницької ініціативи серед місцевого населення для надання туристичних послуг та розробці програм сталого розвитку сільського туризму з урахуванням екологічних обмежень і соціальних потреб.

Розвиток агротуризму тісно пов'язаний із діяльністю особистих селянських господарств, які служать як місцем для ночівлі, так і основним об'єктом інтересу для відпочиваючих. Розвиток еко-господарств і агротуризму на території парку може слугувати додатковим чинником туристичної привабливості. Це надасть відвідувачам можливість ближче ознайомитися з особливостями сільськогосподарського виробництва та місцевими культурними традиціями, водночас стимулюючи розвиток аграрного сектору території розташування національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Стратегічний напрям № 4 «Розвиток активних видів туризму».

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» має значний потенціал для розвитку активних видів туризму, що сприятиме популяризації природоохоронної території, збереженню природної та культурної спадщини, а також соціально-економічному розвитку регіону.

Національний парк може стати місцем для розвитку різних активних видів туризму, а саме: велосипедний туризм (розвиток велосипедних маршрутів, що дозволить туристам ознайомитись з природою парку з різних точок зору); пішохідний туризм (створення треків для пішохідних екскурсій, які будуть сприяти вивченню унікальних природних зон та культурної спадщини території національного природного парку); водний туризм (розвиток водних маршрутів

для сплавів, екскурсій на байдарках або човнах, що дозволить дослідити прибережні екосистеми, річкову фауну та флору, а також насолодитися мальовничими краєвидами з води); кінний туризм (облаштування спеціалізованих маршрутів для кінних прогулянок, що дасть змогу поєднати активний відпочинок із глибшим зануренням у природу та культурний ландшафт парку); спортивне орієнтування (організація змагань і турів для любителів орієнтування на місцевості).

Стратегічний напрям № 5 «Удосконалення маркетингової та рекламно-інформаційної діяльності».

У контексті стратегічного розвитку національного природного парку важливою передумовою підвищення його територіальної привабливості та формування сталого іміджу як туристичної дестинації виступає цілеспрямована та науково обґрунтована маркетингова політика. Збільшення рекреаційної привабливості національного природного парку неможливе без впровадження ефективної рекламної стратегії, яку мають реалізовувати природоохоронна установа, органи місцевої влади та громадські організації на різних рівнях. Враховуючи рекреаційний потенціал, доцільно проводити рекламні кампанії для популяризації національного природного парку «Дермансько-Острозький» як місця для відпочинку населення.

Збільшенню туристичного потоку сприятиме розвиток рекламно-видавничої діяльності, збільшення кількості реклами рекреаційних можливостей національного природного парку та розширення випуску буклетів і картографічної продукції, що висвітлюють туристичні ресурси, культурну спадщину, історію та інформацію про національний природний парк. У рамках досягнення цієї мети необхідно запланувати розроблення та друк картографічної продукції адміністрацією національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Реклама туристичного маршруту або екологічної стежки національного природного парку, що має важливе значення для рекреаційної діяльності, повинна містити таку інформацію: короткий опис маршруту чи стежки;

контактні дані та відповідальний підрозділ; інформацію про доступні сервісні послуги; рекомендації щодо одягу та спорядження для відвідувачів; поради щодо дій у випадку екстремальних ситуацій.

Важливу роль відіграє використання маркетингових інструментів при територіальному та проєктному плануванні об'єктів і елементів інфраструктури в рекреаційних зонах і на територіях пізнавальної рекреації національного природного парку, а також при формуванні рекреаційно-туристичної пропозиції. Це включає організацію обслуговування відвідувачів із застосуванням сучасних інформаційних технологій, зокрема Інтернету, що дає змогу з мінімальними витратами виходити на внутрішній та міжнародний туристичний ринок.

Важливими завданнями у контексті стратегічного напрямку, на нашу думку, також є: здійснення маркетингових досліджень з метою оцінки потенціалу розвитку сільського зеленого та екологічного туризму; розробка нових веб-ресурсів із детальною інформацією про можливості відпочинку в національному природному парку; створення спеціалізованого інформаційного рекреаційного порталу в мережі Інтернет.

Стратегічний напрям № 6 «Забезпечення моніторингу, контролю та охорони рекреаційних територій національного природного парку».

Під час організації територій рекреаційного призначення національного природного парку та планування рекреаційної інфраструктури необхідно обов'язково враховувати рівень стійкості природно-територіального комплексу до рекреаційного впливу. Необхідно також здійснювати планування та прогнозування граничної кількості рекреантів у межах природно-територіального комплексу з метою недопущення перевантаження, яке може призвести до його деградації та зниження рівня комфортності в майбутньому. Необхідним є визначення обґрунтованих методів розрахунку допустимих рекреаційних навантажень на природні території, встановлення прийнятних видів рекреаційної діяльності та забезпечення контролю за дотриманням встановлених нормативів. Оптимізація рекреаційних навантажень має відбуватися шляхом визначення індивідуальних нормативів для кожного

конкретного випадку з урахуванням особливостей окремих ландшафтних компонентів, ландшафтних комплексів функціональних зон і видів рекреаційної діяльності.

Важливим заходом є забезпечення рівномірного розподілу туристичних потоків по еколого-пізнавальних стежках і туристичних маршрутах, запровадження гнучких механізмів регулювання кількості рекреантів у межах національного природного парку, проведення розрахунків рекреаційної місткості зон стаціонарної та регульованої рекреації, а також неухильне дотримання природоохоронних режимів функціональних зон. Одним із ключових аспектів розвитку рекреаційної функції є встановлення нормативів фізичної стійкості різних природних екосистем до рекреаційного впливу та запобігання деградації природних об'єктів і комплексів у межах національного природного парку.

Іншими важливими завданнями відповідно до стратегічного напрямку є:

- дослідження і аналіз природно-ресурсного потенціалу, встановлення меж допустимого антропогенного навантаження;
- організація ведення інвентаризації та кадастру цінних рекреаційних ресурсів національного природного парку;
- визначення норм і стандартів використання об'єктів, що знаходяться в туристичних зонах та центрах;
- мінімізація впливу на природне середовище шляхом рівномірного розподілу туристів у часі та просторі, а також створення і розвитку альтернативних зон для відпочинку;
- посилення заходів з охорони території та запобігання порушенням заповідного режиму;
- здійснення економічного аналізу витрат, пов'язаних із реалізацією природоохоронних заходів, а також ідентифікація можливих джерел їх фінансування.

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» володіє значним потенціалом для розвитку екологічного туризму, проте необхідно гарантувати

охорону природних територій. До цього відноситься контроль за забудовою, запобігання незаконній діяльності та впровадження заходів для охорони природи. Важливим є створення та реалізація стратегічних планів з охорони природи та збереження біорізноманіття як етап для сприяння сталому розвитку екологічного туризму. До цього може входити моніторинг використання природних ресурсів та впровадження освітніх програм з охорони навколишнього середовища.

Ключовим є посилення та розширення моніторингових спостережень, контроль (а за потреби, зменшення) інтенсивності пішохідного навантаження на окремі ділянки, обмеження (або повна заборона) рекреаційного використання певних ділянок ландшафтних систем, введення заборони (за необхідності) перебування рекреантів на визначених територіях у певні години або сезони, створення інформаційно-освітньої системи екологічного спрямування для відвідувачів, а також організація постійного моніторингу функціонального стану рекреаційно навантажених систем.

Стратегічний напрям № 7 «Забезпечення високого рівня якості надання послуг та безпеки для туристів».

Розвиток рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький» потребує забезпечення високого рівня якості надання послуг та безпеки для туристів. Це передбачає введення стандартів екологічної практики, залучення кваліфікованих гідів, створення безпечних умов для перебування в природних зонах та заборону діяльності, що може нанести шкоду навколишньому середовищу, підвищення якості надання рекреаційно-туристських послуг, розробку інструкцій для рекреантів з метою забезпечення їхньої безпеки та запобігання шкоди природним комплексам.

Підвищення якості туристичних послуг повинно включати навчання та сертифікацію гідів, зокрема з питань безпеки, першої допомоги та екологічної просвіти, створення туристично-інформаційних центрів із кваліфікованим персоналом, регулярний моніторинг задоволеності відвідувачів та отриманих послуг.

Забезпечення безпеки туристів повинно здійснюватися шляхом: облаштування маршрутів безпечними переходами, аншлагами, покажчиками та місцями відпочинку; встановлення інформаційних щитів з інструкціями щодо поведінки на території парку, правил евакуації та дій у надзвичайних ситуаціях; організація постійного контролю за станом маршрутів, туристичних об'єктів і природного середовища.

Стратегічний напрям № 8 «Посилення взаємодії адміністрації з місцевими громадами та підприємцями».

Заходи щодо реалізації стратегічного напрямку:

- Підтримка місцевої економіки (розвиток туризму може стати важливим джерелом доходів для місцевих жителів через створення нових робочих місць у сфері туризму та рекреації, організацію місцевих екологічних ринків, сувенірної продукції, організацію готельних послуг та харчування);
- Створення спільних ініціатив з місцевими підприємцями (організація екологічних проєктів, у яких братимуть участь місцеві виробники продуктів харчування, ремесел та інших товарів, що відображають унікальність регіону);
- Залучення місцевих громад до процесу розвитку екологічного туризму. Узгоджена співпраця з місцевими органами влади, громадськими організаціями та мешканцями сприятиме забезпеченню сталості туризму та інтеграції місцевих ресурсів і послуг у розвиток туристичної галузі. Важливо залучати місцеву громаду до процесу ухвалення рішень щодо розвитку екологічного туризму. Впровадження програм співпраці та партнерства між туристичними організаціями, місцевими громадами та підприємствами дозволить сприяти сталому розвитку туризму, зберегти традиції та культуру, а також інтегрувати місцеві товари та послуги на туристичний ринок;
- Залучення приватного сектора до рекреаційно-туристського підприємництва.

Стратегічний напрям № 9 «Залучення інвестицій та фінансування».

Для розвитку рекреаційної діяльності в національному природному парку «Дермансько-Острозький» важливо залучати інвестиції, зокрема: державне та

міжнародне фінансування (участь у міжнародних програмах екологічної підтримки, отримання грантів для реалізації екологічних проєктів і розвитку туристичної інфраструктури); партнерства з приватними інвесторами (залучення приватних компаній для розвитку екологічного туризму, розбудови інфраструктури та проведення маркетингових кампаній для залучення більшої кількості туристів); збільшення фінансування (залучення додаткових фінансових ресурсів для розбудови інфраструктури національного природного парку та розвитку екологічного туризму).

Заходи відповідно до стратегічного напрямку:

- оптимізація та систематизація механізмів залучення іноземних та вітчизняних інвесторів до розвитку рекреаційної інфраструктури;
- формування сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення капіталовкладень для розширення можливостей задоволення рекреаційних потреб населення в межах національного природного парку;
- розробка та соціально-економічний аналіз інвестиційних проєктів;
- підвищення інвестиційної та рекреаційної привабливості території національного природного парку, стимулювання підприємницьких ініціатив у сфері рекреації та детальне планування рекреаційної діяльності.

Стратегічний напрям № 10 «Створення платформ для співпраці з іншими природно-заповідними територіями».

Розвиток співпраці між різними національними парками та природно-заповідними територіями на рівні наукових досліджень, екологічного туризму, а також обміну досвідом в галузі охорони природи може значно посилити рекреаційну привабливість національного природного парку «Дермансько-Острозький». Тому вважаємо за необхідне створення постійно діючої системи обміну досвідом між працівниками національних природних парків щодо організації рекреаційно-туристичної діяльності, а також сучасних підходів у збереженні та охороні територій.

Запропоновані напрями, на нашу думку, сприятимуть покращенню ефективності функціонування рекреаційної діяльності національного

природного парку «Дермансько-Острозький» та вирішенню проблем, що виникають у процесі його розвитку.

3.3. Екологізація рекреаційної діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький»

Пріоритетним вектором розвитку рекреаційних територій виступає екологізація економічної діяльності та виробництва, що супроводжується збереженням природного середовища й забезпеченням сталого відтворення рекреаційних природних ресурсів. Екологізація являє собою концептуальний підхід, орієнтований на впровадження екологічних принципів в організацію туристичних послуг та регламентовану взаємодію з природним середовищем. Екологізація рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький» має ключове значення для збереження природної спадщини, раціонального використання природних ресурсів і зменшення антропогенного навантаження на екосистеми парку.

Екологізація рекреаційної діяльності – це науково обґрунтований, екологічно спрямований управлінський процес, що передбачає: поліпшення екологічного стану природних комплексів та об'єктів на територіях, що становлять туристичний інтерес; відновлення й збереження значно порушених або трансформованих (деградованих) екосистем шляхом зміни режиму їх експлуатації або способу використання; визначення та обґрунтування допустимої кількості відвідувачів протягом конкретного туристичного сезону; модернізацію обладнання, що використовуються в туристичній інфраструктурі; поліпшення рівня надання туристичних послуг. Екологізація рекреаційної діяльності полягає в організації відпочинку на основі принципів збереження природного та історико-культурного середовища [25].

Охорона природної спадщини національного природного парку «Дермансько-Острозький» є необхідною умовою для реалізації його функціонального призначення як природоохоронної території та рекреаційного

простору. Туристична діяльність, орієнтована на екологічні принципи, включає застосування практик, спрямованих на збереження біорізноманіття, охорону водних ресурсів, скорочення обсягів викидів і утворення відходів, а також на зниження негативного впливу на екосистеми.

Формування екологічної свідомості серед туристів і місцевих жителів є основним компонентом процесу екологізації рекреаційної діяльності. Усвідомлення наслідків власної поведінки для довкілля та впровадження екологічно відповідальних практик сприяють збереженню й відновленню природних екосистем.

Імплементація екологічних стандартів у діяльність готельних підприємств, закладів харчування та інших суб'єктів туристичної галузі сприяє зниженню антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище. Застосування відновлюваних джерел енергії, оптимізація управління водними ресурсами, раціональне використання матеріалів та відходів, а також впровадження екологічно чистих технологій є ключовими елементами екологічно сталого розвитку туристичної інфраструктури.

Екологізація рекреаційної діяльності в національному природному парку «Дермансько-Острозький» сприятиме не лише збереженню природних ресурсів і біорізноманіття, а й стимулюватиме розвиток екотуризму, привертаючи туристів, які цінують здоров'я природи та мають високу екологічну свідомість. Розвиток екотуризму сприяє притоку інвестицій, створенню нових робочих місць, збагаченню культурного досвіду та підвищенню екологічної свідомості серед місцевих жителів і відвідувачів.

Екологізація рекреаційної діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» є надзвичайно важливою з кількох причин:

- Збереження природного середовища: національний природний парк є унікальною екосистемою, що характеризується великим біорізноманіттям. Екологізація рекреаційної діяльності сприятиме охороні природного

середовища, зменшенню негативного впливу туристів на природу та підтримці екологічної рівноваги;

- Захист видів та їх природних середовищ: чимало видів флори і фауни, що мешкають у парку, потребують спеціального захисту та збереження. Екологізація туризму сприятиме запобіганню руйнуванню природних середовищ існування видів, гарантуючи їх захист та збереження екосистем;

- Економічні вигоди: екологізація туристичної діяльності може слугувати основою для розвитку сталого туризму в межах національного природного парку. Це передбачає раціональне використання ресурсів, розвиток екологічно чистих форм туризму та створення нових робочих місць для місцевих жителів;

- Екологічна освіта та свідомість: туризм може виступати як засіб популяризації екологічної освіти та формування відповідального ставлення до природи. Інформування туристів про важливість збереження біорізноманіття та екосистем парку сприяє підвищенню їхньої екологічної свідомості;

- Охорона культурної спадщини: національний природний парк «Дермансько-Острозький» має також значну культурну цінність. Екологізація туристичної діяльності сприяє охороні культурної спадщини та традицій місцевих жителів, що є ключовим аспектом збереження загальної цілісності національного природного парку.

Вважаємо, що розвиток екологічних та освітніх програм сприятиме формуванню у відвідувачів усвідомлення значущості збереження природного середовища та екологічних цінностей національного природного парку «Дермансько-Острозький». З цією метою необхідно:

- організовувати екологічні тури, екскурсії з професійними гідами, де відвідувачі зможуть дізнатись про важливість збереження біорізноманіття та роль національних парків у охороні природи;

- проводити освітні програми, табори, майстер-класи для дітей та молоді, що будуть сприяти формуванню у молодого покоління свідомості збереження природи;

- посилити та запровадити спільну діяльність з місцевими школами та університетами (створення партнерств для розвитку освітніх ініціатив, практик і досліджень у сфері екології та сталого розвитку);
- посилити екологічну освіту та просвіту (важливо організовувати якомога більше освітніх заходів, спрямованих на підвищення обізнаності відвідувачів про важливість збереження природи).

Формування екологічної свідомості у відвідувачів національного природного парку сприятиме розвитку відповідального ставлення до природного середовища та підтримці принципів сталого туризму.

Отже, екологізація рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький» є надзвичайно важливою та необхідною ініціативою.

Гарантування сталого розвитку туризму та охорона природних ресурсів стають пріоритетними завданнями в умовах збільшення туристичного потоку та його впливу на навколишнє середовище. Екологізація рекреаційної діяльності сприяє раціональному використанню природних ресурсів, охороні біорізноманіття та екосистем, а також забезпечує гармонійну взаємодію між туристами та природним середовищем. Це сприяє розвитку туризму, який є більш сталим, довготривалим і екологічно відповідальним. Впровадження екологічних практик у рекреаційній діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» є надзвичайно важливим, оскільки парк є природним резерватом і середовищем для численних рідкісних видів рослин і тварин. Охорона та збереження природних унікальних особливостей національного природного парку вимагає координації зусиль усіх зацікавлених сторін, включаючи адміністрацію природоохоронної установи, туристичні компанії, відвідувачів і місцевих жителів.

Подальший розвиток екологічних підходів у рекреаційній діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» сприятиме формуванню більш збалансованої туристичної пропозиції, що враховує інтереси природного середовища та потреби місцевого населення.

Такий підхід не тільки допоможе зберегти природну спадщину території, але й сприятиме розвитку екотуризму та приверне увагу туристів, які цінують збереження природи та мають високу екологічну свідомість.

ВИСНОВКИ

Рекреація є складним і багатограним явищем, яке охоплює як процес відновлення фізичних і духовних сил людини, так і систему заходів та ресурсів, що забезпечують цей процес. Вона тісно пов'язана з туризмом, але має ширше змістове наповнення, включаючи оздоровлення, пізнання та культурне збагачення. Ефективна організація рекреаційної діяльності передбачає раціональне використання природних, історико-культурних і соціально-економічних ресурсів. Розвиток рекреаційної діяльності є важливим чинником підвищення якості життя населення та збереження природного середовища. Її зміст охоплює широкий спектр форм і видів активності, що класифікуються за різними критеріями та відображають різноманітність рекреаційних потреб.

Національні природні парки відіграють важливу роль не лише у збереженні природної та культурної спадщини, а й у розвитку рекреаційної діяльності. Завдяки функціональному зонуванню забезпечується баланс між охороною довкілля та організацією відпочинку. Рекреаційне використання територій національних природних парків регулюється низкою законодавчих актів, що дозволяє ефективно впроваджувати різноманітні види туризму без шкоди для природи. Успішний розвиток рекреації на цих територіях можливий лише за умови дотримання екологічних норм та активної просвітницької роботи серед населення.

Методичні основи дослідження розвитку рекреаційної діяльності національних природних парків мають комплексний характер і включають різноманітні підходи: від екологічних та економічних до соціологічних та географічних. Використання цих методів дозволяє отримати всебічне розуміння стану та потенціалу національних природних парків, розробити ефективні стратегії розвитку рекреації та забезпечити сталий розвиток цих територій. Методична база дослідження забезпечила об'єктивність отриманих результатів та стала підґрунтям для формування обґрунтованих наукових висновків і

практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький».

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» є важливим об'єктом природно-заповідного фонду України, створеним для збереження унікальних природних і культурних цінностей. Його територія охоплює низку раніше існуючих заказників і пам'яток природи, що підкреслює високу природоохоронну значущість регіону. Завдяки зонуванню та кластерній структурі забезпечується ефективне управління територією парку відповідно до вимог екологічного законодавства. Водночас парк виконує не лише охоронну, а й освітню, рекреаційну та наукову функції, що робить його багатофункціональним природоохоронним об'єктом.

Територія національного природного парку «Дермансько-Острозький» має потужний потенціал для розвитку рекреаційної діяльності завдяки унікальному поєднанню природних та історико-культурних ресурсів. Різноманіття ландшафтів, багатство флори і фауни, наявність водних об'єктів та м'який клімат створюють сприятливі умови для відпочинку й туризму. Історичні пам'ятки та культурна спадщина підсилюють привабливість регіону для проведення краєзнавчих і пізнавальних подорожей. Це робить національний природний парк важливим осередком сталого рекреаційного розвитку як на регіональному, так і на загальноукраїнському рівні.

Рекреаційно-туристичне використання національного природного парку «Дермансько-Острозький» має значний потенціал завдяки створеним екологічним стежкам, туристичним маршрутам та залученню об'єктів сільського туризму. Парк поступово розвиває інфраструктуру для організованого відпочинку, проте стикається з адміністративними труднощами, зокрема щодо передачі земель. Важливою перевагою є поєднання природних і культурно-історичних ресурсів, що приваблюють як індивідуальних мандрівників, так і туристичні групи. Надалі необхідно активізувати популяризацію парку, удосконалити облік відвідувачів і розширити спектр рекреаційно-туристичних послуг.

Проведений SWOT-аналіз показує, що національний природний парк «Дермансько-Острозький» має значний потенціал для розвитку рекреаційної діяльності завдяки своїм природним ресурсам і зростаючому попиту на екологічний туризм. Проте для ефективного використання цього потенціалу необхідно вирішити низку проблем, зокрема покращити інфраструктуру, забезпечити належну охорону території та залучити фінансування для подальшого розвитку. Для забезпечення сталого розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький» потрібно вирішити наявні проблеми через комплексний підхід, включаючи законодавчі, організаційні та фінансові заходи. Перспективи розвитку рекреаційної діяльності національного природного парку «Дермансько-Острозький» базуються на його природному потенціалі, зростаючому попиті на екологічний туризм та можливостях для розвитку інфраструктури та співпраці з місцевими громадами.

У межах дослідження нами розроблено наступні стратегічні напрями розвитку рекреаційної діяльності в межах національного природного парку «Дермансько-Острозький»: створення, модернізація та розвиток туристичної інфраструктури; розвиток екологічного туризму; розвиток сільського зеленого туризму; розвиток активних видів туризму; удосконалення маркетингової та рекламно-інформаційної діяльності; забезпечення моніторингу, контролю та охорони рекреаційних територій національного природного парку; забезпечення високого рівня якості надання послуг та безпеки для туристів; посилення взаємодії адміністрації з місцевими громадами та підприємцями; залучення інвестицій та фінансування; створення платформ для співпраці з іншими природно-заповідними територіями.

Впровадження екологічних практик у рекреаційній діяльності на території національного природного парку «Дермансько-Острозький» є надзвичайно важливим, оскільки парк є природним резерватом і середовищем для численних рідкісних видів рослин і тварин. Охорона та збереження природних унікальних особливостей національного природного парку вимагає координації зусиль усіх

зацікавлених сторін, включаючи адміністрацію природоохоронної установи, туристичні компанії, відвідувачів і місцевих жителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аріон О. В., Варуха А. В. Рекреаційна діяльність в межах охоронюваних територій та об'єктів системи національних парків Сполучених Штатів Америки. *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів* : Наук. зб. / Ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. К. : Екотур-інфо, 2014 (3). Вип. 9. С. 19–29.
2. Безсмертнюк Т. П. Особливості туристсько-рекреаційного використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (12–13 травня 2015 року) : у 3 т. Т. 2. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. С. 117–119.
3. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. К. : «Палітра», 1998. 130 с.
4. Богданець К. О., Головка О. В., Похвалюк С. П. Оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Природа Полісся: дослідження та охорона* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю Рівненського природного заповідника та 10-річчю Рамсарського угіддя «Торфово-болотний масив Переброди» (м. Сарни, 3–5 липня 2014 р.) / за ред. Журавчака Р. О. Рівне, 2014 р. С. 23–26.
5. Богданець К. О., Головка О. В. Рекреаційні ресурси НПП «Дермансько-Острозький» та перспективи розвитку екологічного туризму на його території. *Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан та перспективи розвитку* : матеріали доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції (Березне, 19–20 травня 2012 року). Рівне, 2012. С. 24–25.
6. Вагіна Н. С. Класифікація методів дослідження в туризмології. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 квітня 2019 р.). Одеса: ОНЕУ, 2019. С. 181–183.

7. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг : навчальний посібник. Харків : Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. 202 с.
8. Верцеха О. М., Головка О. В. Аналіз екотуристичних та рекреаційних можливостей національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Збірник методичних матеріалів з питань рекреаційно-туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду*. Київ, 2011. С. 237–240.
9. Верцеха О. М., Головка О. В., Похвалюк С. П., Богданець К. О. Оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Еколого-просвітницький краєзнавчий журнал «Край»*. № 1. 2014. С. 27–29.
10. Гапоненко Г. І., Лістратенко Д. А., Євтушенко О. В., Шамара І. М. (2023). Екологізація туристичної діяльності як фактор сталого розвитку регіонів України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2023. № 18. С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-18-06>
11. Гетьман В. І. Національний природний парк «Дермансько-Острозький»: природна та історико-культурна спадщина. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність*. 2015. Вип. 19 (33). С. 25–42.
12. Гетьман В. І. Національний природний парк «Дермансько-Острозький»: рекреаційно-пізнавальні ресурси. *Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). Тернопіль : СМП «Тайп», 2015. С. 351–353.
13. Гетьман В. І. Природна спадщина національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Наукові записки НаУКМА. Біологія та екологія*. 2015. Том 171. С. 50–56.

14. Головка О. В., Соколюк В. А., Стеценко О. Ю., Лозюк Ю. П. Рекреаційно-туристичний потенціал природних комплексів регіону розташування національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). Тернопіль : СМП «Тайп», 2015. С. 353–355.
15. Дем'яненко С. О., Філатова І. О. Концептуальні засади перспективного розвитку рекреаційної діяльності в межах природоохоронних територій України. *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів* : Наук. зб. / Ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. К. : Екотур-інфо, 2013. Вип. 5. С. 140–151.
16. Дмитрук О. Ю., Дмитрук С. В. Екотуризм : навчальний посібник. К. : Альтерпрес, 2009. 358 с.
17. Коцан Н., Коцан Р., Сахнюк А. Методологічні основи дослідження туризму в регіоні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1 (9). С. 311–324. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2021-01-311-324>
18. Крижановська О. Т., Волохова О. В. Рекреаційна діяльність національних природних парків як ресурсний потенціал розвитку туристичних послуг в Україні. *Сучасний стан та потенціал розвитку індустрії гостинності в Україні* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 23 квітня 2021 р.). Херсон : ХДАЕУ, 2021. С. 117–120.
19. Лемак В. В., Химинець Г. Г., Хімінець Є. В., Котубей Ю. І. Методи наукових досліджень в туристичній сфері. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2023. Випуск 2(35). С. 54–59.
20. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. К. : Вид-во «Знання», 2008. 343 с.

21. Мельнійчук М. М., Безсмертнюк Т. П. Сучасний стан туристсько-рекреаційного використання національного природного парку «Дермансько-Острозький». *Природа Західного Полісся та прилеглих територій* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузука. Т. 1. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 14. С. 144–147.
22. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : вебсайт. URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2025).
23. Національний природний парк «Дермансько-Острозький» : вебсайт. URL: <https://npp-derman-ostroh.wixsite.com/nppdo> (дата звернення: 02.04.2025).
24. Національний природний парк «Дермансько-Острозький». Природно-заповідний фонд України : вебсайт. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/natsionalnyy-prirodnyy-park-dermansko-ostrozkyi/> (дата звернення: 03.04.2025).
25. Ніколаєв К. Д., Шкарубіло Л. А., Ісаєнко В. М. Умови створення екотуризму в державі. *Людина і довкілля. Проблеми неоекології*. Харків, 2008. № 1–2. С. 78–93.
26. Овсяннікова Н. В. Організаційно-економічний механізм використання рекреаційних ресурсів національного природного парку. *Вісник ДІТБ* : зб. наук. праць ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. Донецьк : ДІТБ, 2009. Вип. 13. С. 108–114.
27. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник. Львів : Знання, 2006. 168 с.
28. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватись бюджетними установами природно-заповідного фонду : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1913. Дата оновлення : 26.03.2024 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1913-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
29. Про затвердження Положення про національний природний парк «Дермансько-Острозький» : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних

ресурсів України від 31.08.2020 р. № 77 / Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Polozhennya-Dermansko-Ostroz..pdf> (дата звернення: 02.04.2025).

30. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26.07.2022 р. № 256 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

31. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення : 15.11.2024 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

32. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. Дата оновлення : 01.02.2025 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

33. Про створення національного природного парку «Дермансько-Острозький» : Указ Президента України від 11.12.2009 р. № 1039/2009 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1039/2009#Text> (дата звернення: 05.04.2025).

34. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. Дата оновлення : 15.11.2024 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2025).

35. Рівненщина. Rivne Tourist Region : вебсайт. URL: <https://rivne.travel/> (дата звернення: 29.03.2025).

36. Смаль І. В., Смаль В. В. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять. *Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–6 червня

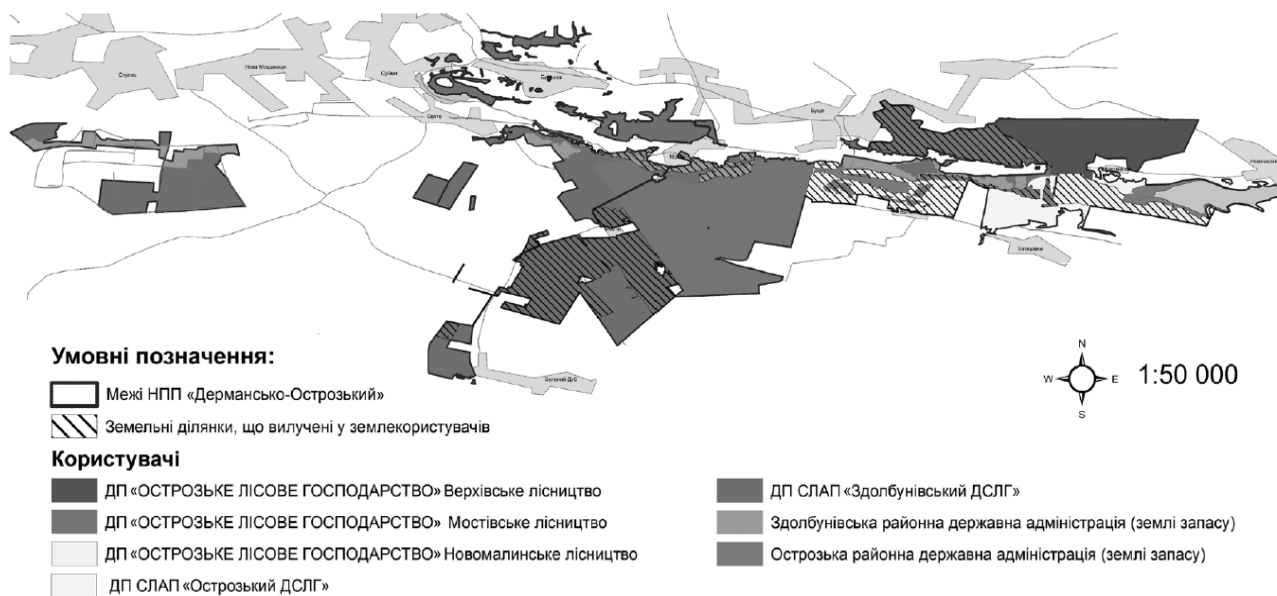
2004 р.). К. : КНУКиМ, 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2025).

37. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Картосхема розподілу території національного природного парку «Дермансько-Острозький» за користувачами [13]

Додаток Б

Схема туристичного маршруту «Заплавою річки Збитинка» [23]

Додаток В

Велосипедний туристичний шлях 614 «Велика пригода в Дермансько-Острозькому національному природному парку» [23]

📍 Цікаві, визначні місця	🚶 Дорога
🌿 Зелена садиба	🚴 Маршрут Великої події
🏠 Місце де можна перекусити або магазин	Стежка
💧 Джерело	💧 Джерело

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Lesya Ukrainka Volyn National University

Заголовок

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ДЕРМАНСЬКООСТРОЗЬКИЙ»

Автор

Науковий керівник / Експерт

Челомбітько О.А. Старший викладач Тарас Безсмертнюк

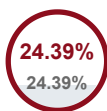
підрозділ

Кафедра туризму та готельного господарства

Тип роботи (у разі безкоштовної перевірки)

Обсяг знайдених подібностей

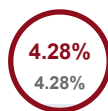
Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

13594

Кількість слів

КЦ

116662

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		244

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C	62 0.46 %
2	http://pryroda.in.ua/lystopad/files/2015/02/analizpzf022015.pdf	60 0.44 %